

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 47 Volume: 9 Issue: 47

Aralık 2016 December 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİ TÜRK ROMANINDA TÜRKÇÜ/TURANCI KADIN KİMLİĞİ THE TURANIAN AND TURK IDENTITY OF WOMEN IN TURKISH NOVELS IN NATIONAL LITERATURE

Alkan YILMAZ*

Öz

Millî edebiyat kavramı genelde Türkçülük ideolojisiyle birlikte düşünülmüştür. Osmanlılık görüşü yerine geniş bir tarih ve coğrafyayı temel alan Türkçülük; Türk milletini esas alan Turancı bir devlet yapısını öngörmüş, ancak zamanla bir din, dil ve kültür milliyetçiliğine dönüşmüştür. İncelenen romanlarda da Türkçülük/Turancılık; ilmi, siyasî veya fikrî bir özellik göstererek kadın kahramanlar vasıtasıyla temsil niteliği kazanır.

Ziya Gökalp'ın *Kızılalma* adlı manzum hikâyesinde Ay Hanım, bütün dünya Türklüğünü birleştirmeyi ve kalkındırmayı amaç edinen ilmi bir çalışma başlatır. Halide Edib, *Yeni Turan* isimli eserinde Türkiye Türklüğünü, ademimerkeziyet çerçevesinde ele alırken romanın idealist kadın kahramanı Kaya eğitim ve siyaset kanalıyla topyekûn bir kalkınma hamlesi gerçekleştirmek ister. *Son Mektuplar*'da İzzet ulvi sağlam bir Türk aile yapısının oluşmasında millî şuurun önemine temas eder ve aslı kahramanı Fikriye ile bu düşüncesini kurgusal planda dile getirir. Müfide Ferit *Aydemir*'de Türkiye dışında, özellikle de Rusya Türkleriyle bir dil ve kültür birliği oluşturmanın önemini vurgular. Sanatkâr ruhlu kahramanı Hazin'i eserin sonunda Türklük şuuruyla donatarak insanî müştereklerde evrensel bir uyanışı hedefler. Ahmet Hikmet Müftüoğlu ise *Gönül Hanım*'da romana ismini verdiği kahramanına Eski Türk kültürüne ait Orhun yazıtlarını araştırma görevi verir. Amaç yine yüksek Türk medeniyeti dairesinde bir kültür birliği oluşturmaktır.

Türk kadınının örgütsel faaliyetler aracılığıyla toplumsal meselelere müdahil olmasında Meşrutiyet Dönemi, yeni bir milattır. Bu yüzden Millî edebiyat romanında Türk kadını hem sosyal hayatın içinde hem de bu hayatın kurucuları arasındadır. Araştırma konusu olan eserlerde de birçok yönden idealize edilen kadın kahramanlar belli bir misyonla hareket ederler. Onların ortak amacı; bireysel ve toplumsal problemleri çözüme kavuşturmak, Türk evlatlarına memleket ve millet sevgisi aşılamak, yurt içinde veya yurt dışında Türk medeniyetini yüceltecek nesiller yetiştirmektir. Bu gayeye yürürken onları motive edecek yeğane güç ise kaynağını Türk tarihinden alan millî mefkûrelerdir.

Anahtar Kelimeler: Millî Edebiyat Dönemi, Roman, Kadın Kahramanlar, Türkçülük/Turancılık, Millî Kimlik.

Abstract

The concept of national literature is generally considered together with the ideology of Turkism. Turkism based on a wide history and geography instead of the view of Ottomanism, projected a Turanian state structure based on the Turkish nation; however it eventually turned into a language, religion and cultural nationalism. In the studied novels, Turkism/Touranism picks up the quality of representation through heroines, showing scientific, political and literary qualities.

Ay Hanım, in the verse story called *Kızılalma* by Ziya Gökalp, starts a scientific work aiming to combine and develop the whole Turks through the world as Halide Edib handles Turkish/Turkism in accordance with autonomous government in the work called *Yeni Turan*, the idealist heroine Kaya, in the novel wishes to actualize a movement of progress collectively through the channel of education and politics. In "*Son Mektuplar*", İzzet Ulvi deals with national consciousness in forming a rooted Turkish family and utters this opinion in fictional plan through his main heroine Fikriye. Müfide Ferit, in "*Aydemir*" highlights the importance of constituting a language and consensus of opinion outside Turkey, especially with the Turks in Russia. Furnishing his artistic heroine, Hazin with Turkism consciousness in the end of the novel, he aims a global revival at humanitarian collectives. Ahmet Hikmet Müftüoğlu gives a duty to the heroine *Gönül Hanım*, that is the same with the name of the novel, to search for the Orhun Epitaphs that belong to old Turkish culture. The aim again here is, to constitute a cultural unity in the frame of high Turkish civilization.

The age of Constitutional Monarchy is a start for Turkish women in intervening social problems by the mediation of organizational activities. Therefore, in the novels in National literature, Turkish women are both in the social life and among the founders of this life. In the Works that have been studied, the heroines who were idealized in many ways, acts with a certain mission. Their common purpose is, to solve the personal and social problems, to indoctrinate Turkish youth with the love of country and nation, to grow up generations that will glorify Turkish civilization both at home and abroad as walking to this aim, the only might that motivates them is; national ideals getting power from Turkish history.

Keywords: The age of National Literature, Novel, Heroines, Turkism/Touranism, National Identity.

GİRİŞ

Meşrutiyet Dönemi, siyaset ve kültür sahasında yeni atılımların gerçekleştiği bir devirdir. Siyasî partilerin, cemiyetlerin, gazete ve dergilerin âdeta bir "hürriyet çılgılığıyla" birbiriyle yarışa girdiği bu devirde fikir hareketleri artık çok bariz şekilde mücadele arenasına girer. Osmanlılık, Batıcılık, İslâmcılık, Türkçülük ve Adem-i Merkeziyetçilik olarak sınıflandırılan Meşrutiyet cereyanları her ne kadar farklı ideolojik unsurlardan meydana gelmiş olsa da onların ortak iddiası; ülkenin geriye gidişini ve parçalanmayı durdurmak, eskisi gibi büyük ve güçlü devlet özlemine gerçekleştirmektir. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.

Savaşı'nın da bir neticesi olarak Türk milletinin kendi kaderiyle baş başa kalması ve modern bir millet olmak için sağlam millî kültüre dayanma zarureti "Türkçülüğü" bu akımlar içerisinde yirminci yüzyılın en büyük siyasî realitesi hâline getirir. (Erol Güngör, 1987: 103)

Meşrutiyet Dönemi'nde Türkçü görüşle yazılmış romanlar konuları itibariyle çeşitlilik gösterir. *Yeni Turan* (1912) ve *Aydemir* (1918) gibi tezli romanlarda Osmanlılık ve Türkçülük siyasî sahada bir çatışma unsuru oluştururken (Gündüz, 1997: 137) *Son Mektuplar* (1916) ve *Gönül Hanım*'da (1920) Türkçülükle ilgili meseleler kültür birliği perspektifinden ele alınır. Meşrutiyet romancıları tezleri doğrultusunda idealleştirdikleri kahramanlarını bir prototip şeklinde okuyucuya sunarlar. Bu kahramanlar arasında erkek olanların sayısı kadınlara göre bir hayli fazladır. Ancak Meşrutiyet romanında kadının siyasî veya kültürel planda "bir ideolojik yapının savunucusu" sıfatıyla ön plana çıkması büyük önem arz eder. Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedîde romanlarında da birçok idealist kadın kahramanla karşılaşmak mümkündür. Fakat bu kahramanlar çoğunlukla görücü usulü ile evlilik, kadının eğitimi, kadının meslek edinmesi veya kadının batılı zihniyet bakımından modernleşmesi gibi değişik konularda mücadele vermeleriyle idealleştirilirler. Meşrutiyet romanında kadına yüklenen bu yeni kimlik, elbette hem Osmanlıda hem de bütün dünyada ortaya çıkan siyasî ve sosyal gelişmelerle doğrudan ilgilidir. Meşrutiyet Dönemi'nde dernek ve örgüt faaliyetleri hızlı bir artış gösterir. Kadınların aktif olarak görev aldığı birçok dernek vardır. (Şefika Kurnaz, 1991: 77-98) Sosyal hayatta görülen gelişmeler Millî Edebiyat Dönemi Türk romanına farklı şekillerde ve boyutta yansımıştır. Bu makalede Meşrutiyet ve Mütareke Dönemlerinde kaleme alınmış olan *Yeni Turan* (Kaya), *Son Mektuplar* (Fikriye), *Aydemir* (Hazin) ve *Gönül Hanım* (Gönül Hanım) adlı eserlerde kadın kahramanların Türkçü/Turancı kimliğiyle nasıl idealleştirildiği, yenileşme yönüyle kadın kahramanlara ne gibi bir rol biçildiği üzerinde durulmuştur. Kadın kahramanların Türkçü/Turancı zihniyetleri, kişilik özellikleri, aşk ve evlilik hayatları, kadın-erkek münasebetine bakışları, edebiyat-sanat ve dil yetenekleri, dinî hayatları, batılılaşma ve modernleşme düşünceleri yazarların bakış açısıyla anlatılmıştır. Bu dört roman üzerinde inceleme yapılırken Türkçü/Turancı zihniyetin siyasî veya kültürel sahada fikir öcülüğünü yapan Ziya Gökalp'ın *Kızılma* (Ay Hanım, 1913) adlı manzum hikâyesi de unutulmamıştır. Çünkü *Kızılma* her ne kadar masal unsurlarıyla süslenmiş ütopyik bir eser olsa da bu hikâyenin başkahramanı Ay Hanım, Türk kadınının Millî Edebiyat Dönemi'ne damgasını vurmuş sembol bir tipidir.

I- Türkçülük/Turancılık Mefkûresi

Türklerin tefekkür tarihini; payen, İslâm ve modern olmak üzere üçe ayıran Hilmi Ziya Ülken'e göre Türk tefekkürü realisttir. Kaderciliğin veya mistik görüşün tefekküre hâkimiyeti söz konusu olamaz. Türk tefekkürü; fikirleri ve mefhumları basitleştirir, bunlara en kolay ve en basit şekli verir. Türk tefekkürü vakalarla temasında ani ve seri neticeler çıkarır, muhtelif medeniyetlere süratli bir intibak kabiliyetine sahiptir. (Ülken, 2007: 17-18) Türkçülük hareketi Türk tarihi boyunca sürekli kendini yenilemiş, siyasî ve sosyal şartlara göre aktif bir rol üstlenmiştir. Türklerin kurmuş olduğu bütün devletlerin temeli; soy şuru, tarih şuru, istiklâl fikri ve cihan hâkimiyetini esas alan milliyetçilik fikrine dayanır. (Hacıeminoğlu, 1976: 28-29) Türklerin tarihinde milliyetçilik fikrinin ne kadar sağlam olduğunu gösteren önemli bir belge de Orhun Abideleri'dir. Bu abidelerden anlaşılmaktadır ki Türkler; kültür ve töresine sahip çıkan, düşmanını dostunu tanıyan, Tanrı tarafından bütün insanlığı idare etmek üzere yaratıldığına inanan yüce bir millettir. Kültigin Abidesi'nin doğu cephesinde geçen şu satırlar bunu en iyi şekilde ifade eder: "Üstte mavi gök, altta yağız yer kıldında, ikisi arasında insan oğlu kılınmış, insanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini töresini tutu vermiş, düzenleyivermiş. Dört taraf hep düşman imiş. Ordu sevk ederek dört taraftaki milleti hep almış, hep tâbi kılmış." (Ergin, 1995: 20) Ziya Gökalp de Türkçülüğe tarihî bir misyon yükler. Ona göre büyük Türk devletleri kurmuş olan Hunlar, Avarlar, Göktürkler, Oğuzlar, Kırgız ve Kazaklar; büyük Türk birliğini sağlamış ve Turan mefkûresini hayalden hakikate dönüştürmüş milletlerdir. (Gökalp, 2004: 27)

Türk milliyetçiliğinin nasıl doğduğu ve nasıl geliştiği konusunda birbirine zıt görüşler belirtilmiştir. Yusuf Akçura; Hacıeminoğlu ve Gökalp'ın tarihi derinliklere uzanan görüşleri yerine daha aktüel bir yaklaşım ortaya koyar. *Üç Tarz-ı Siyaset* adlı eserinde Türkçülüğün Batı kaynaklı olduğunu belirtir ve ırk üzerine siyasî bir milliyet fikri inşa etmenin Osmanlıda henüz çok yeni olduğunu vurgular. Ona göre Türk birliği tezinin tarihte örneği yoktur. Ne Osmanlı Devleti'nde ne de öncesinde böyle bir düşünce olmamıştır. (Akçura, 1976; 23) Yirminci asrın başlarında, Türkçülüğün bir siyaset vasıtası ve ideoloji olarak ön plana çıkmasında Batı'daki gelişmelerin tesiri olduğu açıktır. 1789'daki Fransız İhtilâli'nden sonra Batı'da hızla yayılan milliyetçilik hareketleri Osmanlıyı etkilemiştir. Ancak Türk tarihi boyunca milliyetçiliğin halkın birliğini ve dirliğini sağlayan temel bir mefkûre olduğunu kimse yadsıyamaz. Bu yüzden Türk milliyetçiliğini yalnızca on dokuzuncu asırdan başlatmak ve Türklüğün dirilişini sadece Batı tesirine bağlamak temelsiz ve eksik bir tespit olur.

On dokuzuncu yüzyıl Avrupası'nda Türklerle ilgili iki gelişme dikkat çeker. Birincisi, sömürgecilik ihtirasının ortaya çıkardığı "oryantalizm" ikincisi ise Türk sanat ve hayatına duyulan ilgidir. Batı'da

Türklerin kültürüne, tarihine ve diline karşı uyanan alaka neticesinde birtakım ilmî çalışmalar gerçekleşir. Danimarkalı Thomsen'in, Rus bilim adamı Radlof'un, Fransız araştırmacı Leon Cahun, Joseph de Guignes, Vambery ve Gibb'in Türk tarihi ve grameri üzerine yaptığı çalışmalar bu ilgiyi belgeler niteliktedir. Batı'daki incelemelerin yanı sıra yurt içinde de önemli sayılacak çalışmalar yapılmıştır. Tanzimat Dönemi'nde Ahmet Vefik Paşa'nın ve Şemsettin Sami'nin dil ve sözlük çalışmaları Türk kültürü ve tarihi ile ilgili ciddi adımlardır. Çarlık Rusyası'ndan kaçıp Osmanlıya sığınan Türk aydınları da Türkçülük mefkûresinin yayılmasında ve sistemleşmesinde önderlik yapmışlardır. Bunlardan İsmail Gaspıralı'nın "dilde, fikirde, işte birlik" sloganıyla yayımladığı *Tercüman* gazetesi ortak bir Türkçe yazı dilinin oluşmasına hizmet eder. Yusuf Akçura'nın *Üç Tarz-ı Siyaset* isimli makalesi "Osmanlıcılık, İslâmcılık ve Türkçülük" mefkûrelerinin kıyaslanması bakımından kayda değer bir eserdir. Türkçülük; Balkan Savaşlarının olumsuz sonuçları, Avrupa devletlerinin emperyalist saldırıları ve Türklüğü aşağılayıcı tutumları, yok olma korkusu, Müslüman katliamı, toprak kayıplarının yarattığı intikam duygusu (Akçam, 2009: 54-62), başka din ve millete mensup azınlıkların ihaneti nedeniyle Osmanlı coğrafyasında hızla yayılır. II. Meşrutiyet sonrasında, Türkçülüğü toplumun tabanına yaymak amacıyla Türk Derneği (1908), Türk Yurdu (1911), Türk Ocağı (1912), Türk Bilgi Derneği (1914) gibi kuruluşlar açılır. Bu dernekler vasıtasıyla veya onlardan bağımsız çıkarılan Genç Kalemler (1911), Büyük Emel (1912), Halka Doğru (1913), Bilgi Mecmuası (1913), Türk Sözü (1914), Yeni Mecmua (1917) gibi gazete ve dergiler sayesinde Türkçülük düşüncesi halka daha kolay ulaştırılır. (Çetişli, 2007: 140-142) Gazetelerin kuruluşu, telgrafın ve demiryollarının gelişmesi, limanların ve tarımsal üretim merkezlerinin birbirine bağlanması ile oluşan iletişim devrimi; milliyetçiliği şekillendiren yapısal, kültürel ve örgütsel unsurlar arasındaki bağı güçlendirmiştir. Savaşlar, ticarî ilişkiler, nüfus hareketleri, batılılaşma eğilimleri, eğitim sistemindeki değişiklikler ve siyasî partilerin faaliyetleri Türkçülük hareketini hızlandıran diğer unsurlar olur. (Göçek, 2009: 65)

Türk milliyetçiliği; milletin teşekkülünü sağlayan soy, dil, kültür, töre, din ve tarih gibi manevi unsurları şuurlu olarak benimsemek, milleti ve ona ait bütün değerleri şuurlu olarak sevmek ve bunları koruyup yüceltmeğe çalışmaktır (Hacıeminoğlu, 1976: 63). Bir milletten olmak başka, milliyetçilik başka şeydir. Bir milletten olmak tabii bir hadise, milliyetçi olmak ise kültür, şuur ve irade meselesidir (Kaplan, 1978: 36). Türkçülük düşüncesinin en önemli ismi Ziya Gökalp, Türkçülüğü "Türk milletini yükseltmek" olarak tarif eder (Gökalp, 2004: 16). Gökalp, edebî eserlerinde, konferans ve sohbetlerinde Türkçülüğü sistemleştirir ve onu çağın şartlarına göre yorumlar. Türkçülüğü mefkûrenin büyüklüğüne göre üç dereceye ayırır: 1-Türkiyecilik, 2-Oğuzculuk yahut Türkmencilik, 3-Turancılık. Gerçekçilik sahasında olan yalnız Türkiyeciliktir. Yakın mefkûre olan Oğuz birliği veya Türkmen birliği ise Türkiye, Azerbaycan, İran ve Harezmi Türklerinin kültür birliğidir. Uzak mefkûre Turan'dır. Turan; Yakut, Kırgız, Özbek, Kıpçak, Tatar, Oğuz gibi Türk boylarının dilce ve gelenekçe kavmi bir birliğe malik bulunmasıdır. Böylece bütün Türk boyları Büyük Türkistan'da bir araya gelecektir. "Turan" kelimesi, "Turlar" yani "Türkler" anlamına geldiğinden sadece Türkleri içine alan bir birliğin adı olabilir. Turan; Moğolları, Tunguzları, Finuvarları ve Macarları içine alan bir "kavimler halitası" değildir. Turan veya diğer adıyla Kızılma gerçekçilik sahasında değil hayal sahasındadır. Turan, ulaşılmak istenen cazibeli bir hayaldir ve Türkçüler için en kuvvetli bir vecit kaynağıdır. Turan, Türklerin geçmişte kurduğu veya gelecekte sahip olacağı büyük vatanın adıdır. (Gökalp, 2004: 26-28) Ziya Gökalp "Kızılma, Büyük Emel, Alageyik, Altın Destan, Meşhede Doğru" gibi birçok şiirinde hissi bir Türkçülüğü savunur. Meşrutiyet Dönemi, Türk halkı için felaketlerin üst üste geldiği ve kendi kimliğini aradığı yıllardır. Aslında Gökalp'ın "Turan" şiiri, Osmanlı'nın içinde bulunduğu çalkantıya karşı verilmiş tepkisel bir harekettir.

Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan
Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir: Tûran...

(*Kızılma*; s. 10)

Ziya Gökalp şovenist veya mutaassıp bir milliyetçi değildir. O, idealist olduğu kadar da realisttir. 1916'dan sonra Turancılığı günün şartlarına uzak bir mefkûre olarak görür.¹ Zira, şeniyyet sahasında yalnız Türkiyecilik vardır. (Çetişli, 2007: 143) Gökalp, kültürel birliğe dayanan bir Türkçülüğü benimser. Milleti; ırk, kavim, vatan ve devlet birliği kriterlerine göre değil kültür/hars birliğine göre tarif eder. Ona göre millet ırkı, kavmi, coğrafi, siyasî, iradî bir zümre değildir. "Millet; dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir topluluktur." (Gökalp, 2004: 22)

¹ Necmettin Hacıeminoğlu, "Ziya Gökalp'ın ilk yıllarda romantik düşüncelerle Turancılığı savunup daha sonra bu fikrinden vazgeçtiği" yargısını yanlış bulur. Hacıeminoğlu'na göre Ziya Gökalp'ın 1910 yılında yayımladığı "Turan" manzumesi tepkisel ve romantik bir hareket olarak kabul edilebilir. Ancak sonraki yıllarda Gökalp düşüncelerini siyasî, iktisadî ve kültürel sahada sistemleştirmiş, Turancılık mefkûresini hiçbir zaman ikinci plana atmamıştır. Tam tersine o, Turancılık düşüncesinin temellerini sağlamlaştırmıştır. Ziya Gökalp'ın şiirlerinde Turan; Türklerin anayurdu veya ilk vatanı, Türklerin fethettiği ve yaşadığı her yer, Türklerin tutsaklıktan kurtulup hürriyet ve istiklâl kavuşması ve büyük Türk birliğinin sağlanması anlamlarında kullanılmıştır. (Necmettin Hacıeminoğlu 1976, *Milliyetçilik Ülkücülük Aydınlar*, Ankara: Töre-Devlet Yayınevi, s. 194-201)

Ömer Seyfettin ise Türkiye’de, Acemistan’da, Afganistan’da, Türkistan’da, Buhara’da, Kaşgar’da, Çin’de, Kırım’da, Rusya’da ne kadar Türkçe konuşan Müslüman varsa hepsini Tûran milleti sayar. (Ömer Seyfettin, 1997: 24) Turan Devleti’nin dünyadaki Müslüman Türklere teşekkür edeceğini belirtir ve Turan’ın sınırlarını şöyle çizer: “...Orta Asya, Türkistan ve Cenubî Sibiryâ, Pamir de bizim siyasi hudutlarımız içine girince Garp Türklere hükümeti artık Osmanlılıktan tamamıyla çıkıp hakiki ve büyük bir Türk ve Müslüman hükümeti, bir Turan devleti olacaktır.” (Ömer Seyfettin, 1958: 22)

II- Romanlarda Türkçü/Turancı Kadın Kimliği

a) Aile Yapıları

Türk devletlerinin yapısı, insanların inançlarına ve aile töresine göre şekillenir. (Ögel, 1988; 3) Aile töresinin şekillenmesinde hem anne hem de baba önemli bir konuma sahiptir. Eski Türk töresine ataerkil bir aile yapısı hâkimdir. (Ögel, 1988: 237) Ancak bu “evinin sahibi” olan Türk kadının dışarıya kapalı olduğu anlamına gelmez. Türk tarihinde kadın, göçebe kültürden yerleşik kültüre kadar toplumun her katmanında yerine göre erkekte daha önemli sorumluluklar üstlenir. O, kimi zaman destanlara konu olacak bir kahraman, kimi zaman kutsal değerlerle müjdelenmiş şefkat abidesi bir anne, kimi zaman hem evde hem okulda çocukların terbiyesini göğüslemiş fedakâr bir eğitimidir.

Eski Türklere babadan sonra aileyi anne temsil eder. Babanın mirası anneye kalır. Türk tarihinde kadınların, hükümdarların naibi olabilmeleri veya devlet içinde büyük söz sahipliği bundan ileri gelir. İslâmî Türk terbiyesi, eski Türk ailesinin devamı olan sosyal dokuyu yeni normlarla daha da güçlendirmiş, Tanzimat’tan başlayıp Cumhuriyet’le devam eden kadın hakları yasalarında ise temel hareket noktası batılı değerler olmuştur. (Türkdoğan, 1992: 35-36)

Türk kültüründe “aile” kutsaldır ve devletin çekirdek hâlidir. Sağlam aile gelenekleriyle soy sop yüceliği devam ettirilmiş ve Türklere uzun ömürlü devletler kurabilmiştir. Türkçülüğü konu alan romanlarda da yazarlar kadın kahramanlarını çoğunlukla soylu bir aileden seçerler. Türkçü/Turancı kadın kahramanlar ya bir paşa kızıdır veya hanlar soyundandır. Soylu bir aileden gelen bu kadınlar maddî bakımdan da refah bir ailede yetişirler. Böylece küçük yaşlardan itibaren üst düzeyde ve çevrelerine göre daha iyi bir eğitim alma imkânı bulurlar. *Kızılelma*’da Hanlar soyundan ve annesi Kırgız’ın Konrad boyundan Ay Hanım; Bakülü bir milyonerin, şerefli bir soyun güzel bir kızıdır. Baba ve annesini genç yaşta kaybeden Ay Hanım yaşam şevkini, tuttuğu mukaddes yolda sonuna kadar devam ettirir. Ay Hanım’ın tek hedefi, Turan’da mektepler açmak ve Türklüğün hakikat nurunu ruhlara saçmaktır. *Yeni Turan*’da Kaya’nın babası Lutfi Paşa, İttihat ve Terakki taraftarıdır. *Aydemir*’de romanın Türkçü-Turancı kadın kahramanı Hazin, Nedim Paşa’nın kızıdır. Onun çocukluğu kıymetli eşyalarla süslü, ipek perdeli, sedef oymalarla işlenmiş yeşil bahçesi olan bir konakta geçer. Yeşilköy’deki bu konakta devrine göre garpli bir hayat yaşanmaktadır. Hazin’in babası Nedim Paşa bir saray adamıdır ve padişahın yakın dostudur. O, otuz beş yıl sarayda görev yapmış, hiçbir entrikaya dâhil olmamış, devletin menfaatlerini şahsi emelleri üzerinde tutmuş dürüst bir bürokrat; kızlarına daima şefkatle davranmış, onların eğitimine özen göstermiş müşfik bir babadır.

Türkçü/Turancı kadın kimliğiyle idealize edilen kahramanlar, Batı kültürüne açık ve devrine göre modern sayılabilecek ailelerde yetişirler. Böylece onlar küçük yaşlardan itibaren Doğu ve Batı kültürü arasında kıyaslama yapabilme ve olaylara daha geniş bir perspektiften bakabilme imkânı bulurlar. *Yeni Turan*’da Lütfü Paşa’nın kızı Kaya (Samiye) çocukluk eğitimini İstanbul’da tamamlar. *Aydemir*’de Nedim Paşa ailesinin İstanbul’daki yaşamı Avrupaî tarzdadır. Kimi zaman kabul günleri yapar evlerinin büyük salonunda misafirlere ikramda bulunurlar. Hazin misafirlerle tanışır, sosyal ve siyasi konularda sohbet eder. Ahmet Hikmet’in romanında Gönül Hanım, Kaplıoğulları soyundan Sibiryalı zengin bir ailenin kızıdır. Ağabeyi Ali Bahadır, üniversiteyi bitirmiş ve ticaretle meşgul olmaktadır. Babası Selim Bey’in üç kereste biçki atölyesi bir de galos fabrikası vardır. Gönül Hanım, eğitimi boyunca ailesinden büyük destek görür.

İzzet Ulvi’nin *Son Mektuplar* adlı eserinde aile terbiyesinin ve arkadaş çevresinin okul eğitiminden daha ileri seviyede gençlerin hayatını etkileyebileceği üzerinde durulmuştur.² Yabancıların açtığı bir okulda eğitim gören iki genç kızın aile terbiyesi onların geleceğini belirler. Nezahat, zengin bir ailenin üzerine titrenerek büyütülmüş, mürebbiyeler elinde yetişmiş, narin yapılı, devamlı hülyalarıyla yaşayan alafrağa meşrep bir kızıdır. Fikriye ise geleneklerine bağlı bir tüccar ailesinin millî terbiyesiyle yetişmiştir. Her iki kız da güzeldir, zariftir, aynı okulda eğitim görmüşlerdir. Ancak hayat felsefeleri tamamen farklıdır. Nezahat

² Gençlerin aile terbiyeleri onların millî duygularının gelişmesinde önemli bir role sahiptir. Necmettin Halil Onan’ın *Kolejli Nereye* adlı eserinde koyu bir Türk milliyetçisi olan baba, oğlunun adını “Turan” koyacak kadar samimi duygularla milletine bağlıdır. Turan, ilkokulu henüz yeni bitirmişken babasını kaybeder. O, bundan sonra Batı kültürüyle yetişmiş annesinin kontrolindedir. Annesi Nihal Hanım, Turan’ı İzmir Amerikan Kolejine gönderir. Annesinin yanlış kararı Turan’ın kaderini tamamıyla değiştirir. Ülkücü bir babanın oğlu olan Turan bu kolejde misyonerler tarafından âdeta beyin yıkama hummasına tutulur ve cazip tekliflerle kandırılır. Nihayetinde Türkçü babanın biricik çocuğu; ailesine, milletine, vatanına ihanet edecek kadar değişir. Bütün sevdiklerini kaybeden Turan, misyonerler tarafından büyük bir felâkete sürüklenir. (Necmettin Halil Onan 1977, *Kolejli Nereye*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları)

bütün zamanını süslü gezmek, piyano çalmak, sevda şiirleriyle meşgul olmak, güzel manzaralı yerlerde dolaşmak ve erkekleri peşinden koşturmakla geçirir. Fikriye ise Türk nakışlarıyla işlenmiş perdeler yaparak, Türk modasıyla Türk elinden çıkmış elbiseler giyerek, Türk şairleri okuyarak, millî nağmeler dinleyerek vakit geçirir. Nezahat, taklitçi bir Batı terbiyesiyle yetişmiştir. Din ve milliyet seçmez. Mürebbiyesinin ona “matmazel” diye hitap etmesi çok hoşuna gider. “Benliği yok, milliyeti yok, vatanı yoktur. O medenî bir insan olduğuna inanır. (Son Mektuplar: s. 6) Millî değerlerine sahip çıkan Fikriye ise Türkçü ağabeyi Muzaffer’in telkinleri sayesinde tam bir Türk kızı şuuruyla büyütülmüştür.

Türkçü kadınların ideolojik dünyalarının oluşmasından aileden gelen telkinlerin ne kadar etkili olduğu eserlerde açıkça belirtilmese de bazı ipuçları verilmiştir. *Yeni Turan*’da Kaya’nın babası İttihat ve Terakki’yi destekler. *Son Mektuplar*’da Fikriye’nin ağabeyi aktif bir Türkçüdür. *Aydemir*’de Hazin’in paşa babası Jön Türkler ile mektuplaştığı için saraydan uzaklaştırılmıştır.

b- Tahsilleri

Millî Edebiyat Dönemi’nde kaleme alınan romanlarda Türkçü/Turancı görüşle hareket edecek kadınların aile terbiyeleri ve okul tahsilleri, onların ileride yüklenecikleri misyona hazırlık devresini oluşturur. Çünkü iyi bir eğitimden geçmiş bu kahramanlar, vazifeye atıldıklarında yine eğitim yoluyla toplumlarına hizmet ederler. Türkçü kadınların eğitiminde dikkat çeken en önemli ortak nokta; hepsinin batılı ve modern bir eğitimden geçmesi, Avrupa medeniyetinin beşiği sayılan Paris’te yüksek eğitimlerini tamamlamasıdır. Ayrıca ailelerinden ve vatanlarından uzakta, yurt dışında eğitim görmeleri onların sonraki hayatlarında cesaretlendirici unsur olur. Bu kadınlar hiç tereddüt etmeden yurdun her tarafına hatta başka memleketlere gider ve cesaretli adımlarla vazifelerini yerine getirirler. Ziya Gökalp’a göre Turan yolunda hizmet edecek idealist bir kahramanın ilk önce modern Batı usulleriyle terbiyesi şarttır. Bu yüzdendir ki *Kızılalma*’daki Ay Hanım, Paris tahsilinde arzu ettiği kadar yükselir, en yeni terbiye tarzını ve tedris usulünü öğrenerek Bakü’ye döner. Avrupa’da eğitimini tamamlayarak Batı kültürünü kendi içinden tanıma fırsatı bulan Ay Hanım’ın Doğu kültürünü de iyi öğrenerek sentezleyici ve modern bir yaklaşım sergilemesi önemlidir. O, bir taraftan mekteplerin inşaatını devam ettiren bir taraftan da meşhur bir ilim ehlinin İslâm’ın ruhunu öğrenmeye gayret eder. Bunun için her sabah Sadettin Molladan dersler alır.

Millî Edebiyat Dönemi’nde yazılan diğer romanlarda da Ay Hanım’ın tahsil hayatına benzer örnekler rastlanılır. *Yeni Turan*’da Kaya’nın tahsili hakkında ayrıntılı bilgi verilmez. Fakat yabancı dil bilen Kaya’nın İstanbul’da Batı tarzında bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır. İzzet Ulvi’nin *Son Mektuplar* adlı eserinde Sörlük Mektebinde eğitim görmüş ancak millî değerlerinden ödün vermeyen bir kadın kahramandan bahsedilir. Fikriye önce mahalle mektebinde ve rüştiyede okur. Ardından Fransız Okulu “Sörlük”i bitirir. Ağabeyi sayesinde Türklük şuru kazanır. Ev işleriyle uğraşmak, ince işlemler üzerine yağlı boya resimler yapmak, kemaniyla küçük kardeşine millî marşlar ve şiirler öğretmek Fikriye’nin vaktini dolduran başlıca uğraşlarıdır.

Müfide Ferit, *Aydemir* adlı romanında ideal kadın kahramanı Hazin’i “sanat” eğitimi için Avrupa’ya gönderir. Eğitim sisteminin eksikliklerini ve toplumsal algıda kadının yerini Avrupa ile karşılaştırarak bir sonuç çıkarır: Osmanlıda mekteplerin hemen hemen hepsinin hedefi kız öğretmenler yetiştirmektir. Hâlbuki cemiyetin yalnız kız öğretmen suretinde mürebbiyeye değil cemiyetin her alanında, günlük yaşayışın her parçasında kadının vazife almasına ihtiyacı vardır. “*Bilhassa sefaletlerinde, acılarında cemiyet; kadın sevgisi arıyor, yaralarını bağlayacak kadın eli istiyordu. Niçin Avrupa’da olan o fedakâr, o güzide kadınlar bizde bulunmasın! Orada onların ekserisi en yüksek tabakaya mensup hanımlar, aile reisleri oldukları halde binlerce hayır cemiyetleriyle uğraşmaya vakit buluyorlar ve bütün ıstırap çekenlere annelik ediyorlar. İşte bize de böyle insaniyet ve şefkat mümessili kadınlar, cemiyete hizmet etmeyi ihtiyaç halinde duyacak âlicenap hanımlar lâzımdı.* (Aydemir, s. 57)

Maddi durumu iyi bir aileye sahip olması Hazin’in hedeflerini kolaylaştırır. O, özel hocadan ders alır ve konservatuvar eğitimi için Fransa’ya gider. Nedim Paşa’nın kızlarını okutmaktaki yegâne amacı onların yüksek bir eğitim kurumunu bitirip memleket için çalıştıklarına şahit olmaktır. Nedim Paşa, Hazin’in doktor olmasını istese de Hazin’in sanatkâr ve hassas mizacı babasının bu arzusuna manidir. Hazin’in musikiye olan ilgisi Nedim Paşa’yı ikna edecek ve Paşa kızını eğitim için Avrupa’ya (Paris) gönderecektir. Nedim Paşa’nın kızları Hazin ve Nevin, Paşa’nın Saray’dan aldığı özel bir izinle Paris’e yükseköğrenim görmek amacıyla giderler. Fakat tahsilleri çok uzun sürmez. Hazin konservatuvarın son sınıfında, Nevin ise tıbbiyeye girmek için sınava hazırlanırken ikinci bir emir ile İstanbul’a çağırılırlar. Bu iki genç kızın tahsillerinin yarıda kalması siyasî sebeplere bağlıdır. Nedim Paşa devletin ve milletin geleceği için Saray’dan ümidini kesmiş, Jön Türklerle mektuplaşmaya başlamıştır. Nedim Paşa ile Jön Türklerin bir dönem başkanlığını da yapmış olan Ahmet Rıza Bey arasındaki mektuplaşma padişahın dikkatini çeker. Nedim Paşa, Ankara valisi olarak İstanbul’dan uzaklaştırılınca Paris’te yüksek tahsil gören kızlar geri çağırılır. Yükseköğrenimini tamamlayamadan İstanbul’a dönmek zorunda kalan Hazin Avrupa dönüşünde ikinci bir hayal kırıklığına daha uğrar. Geldikten altı ay sonra yine Saray’ın ısrarı ile istemediği ve sevmediği bir adam olan Neyyir ile evlendirilir.

Avrupa'da konservatuvar bölümünü okuyan Hazin'in mesleğini icra ettiğine dair eserde her hangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Hazin ancak misafirler geldiği zaman özel istek üzerine piyanosunun başına geçer. Eserin bütününden anlaşıldığı üzere yazar, Hazin'i romanın aslı kahramanı Aydemir'in "Turancılık" mefkûresine yardımcı olması için Avrupa'ya göndermiştir. Romanda Hazin'in varlığı ve icraatı Aydemir'e yakınlığıyla başlar. Yazarın ifadesiyle Aydemir, mefkûresi uğruna ölümü bile göze almış, "mütevazı, sağlam" bir Türk'tür. Demir, Hazin'in özel ders hocası olması münasebetiyle Nedim Paşa ailesine samimi dost olur. Hocalığı sırasında yirmi yaşında olan bu genç adam bir müddet Türkistan taraflarına gider ve Meşrutiyet'in ilanından sonra Nedim Paşa ailesini ziyaret etmek için İstanbul'a döner. Demir, Nedim Paşa köşkünde sohbet ederken Hazin'e Türklerin birliğinden, milletin şuur kazanması gerektiğinden bahseder. Demir'e göre milletin şuur kazanması demek bütün insanlığın kurtulması, kardeşçe yaşaması demektir; Türklerin saadeti tüm dünyaya barış getirecektir. Hazin, Demir'in anlattıklarından çok etkilenir ve aralarında şöyle bir konuşma geçer:

"- Biz de burada çalışabilir miyiz Demir Bey?

- Siz mi?.. Çok şey, Hazin Hanım çok şey!.. Siz sanatkârsınız ve sanarkârlar Allah'ın en sevgili kullarıdır. Allah onlara ulûhiyetinin bir pırıltısını verir ve onlar bu kudretle kimse yapamadığını yaparlar, göremediğini görürler. Bunun için değil mi ki uzak mazilerde şairlere peygamber demişler. Siz sanatların kuvvetiyle çalıştıkça her gün elinizin altında bir ruh uyanacak; her uyanan ruh ile milletinizin kalbi daha kuvvetli çarpacak... Ve bir gün Türklük dirilecek..." (Aydemir, s. 19)

Demir ile aralarında geçen bu konuşmadan sonra Hazin'in görevi artık belli olmuştur. Onun yeni vazifesi Anadolu'da kalıp " sanat ve aşk ile Türklüğü diriltmek" tir. (Aydemir, s.19)

Ahmet Hikmet'in *Gönül Hanım* isimli romanında Sibiryalı Tatar kızı Gönül Hanım, Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden mezundur. Onun edebiyat mezunu olması tesadüfî değildir. Orhun abidelerini okuyup çevirebilecek kadar, Göktürk yazısına hâkim iyi bir araştırmacıdır.

Türkçü/Turancı kadın kahramanların batılı tarzdaki eğitimleri onlara daha geniş bir ufuk açabilmiş ve hayatlarını yönlendirirken avantaj sağlamıştır. Yazarlar idealist kadın kahramanlarını Batı kültürüyle donatırken onlara Millî kültürü aşlamayı ihmâl etmezler. Ziya Gökalp'ın *Kızılma*, İzzet Ulvi'nin *Son Mektuplar* ve Ahmet Hikmet'in *Gönül Hanım* adlı eserlerinde bu hassasiyet açıkça görülmektedir. Böylece yazarlar idealist kahramanlarını batılı bir yozlaşmaya karşı korumuş olurlar.³ Ancak Halide Edib'in *Yeni Turan*'ında ve Müfide Ferit'in *Aydemir*'inde batılı eğitim alan kahramanların bu dengeyi koruyamadıkları, kimi zaman savundukları düşüncenin dışında veya zıttına hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

c) Bir İdeolojik Yapı Olarak Türkçü/Turancı Kadın Kimliği

Siyasî veya toplumsal bir öğretiyi anlatan; bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukukî, bilimsel, felsefî, dinî, moral ve estetik düşüncelerin bütününe içine alan "ideoloji" kavramı; Meşrutiyet Dönemi'nde farklı zihniyet şekilleriyle Osmanlı toplumunun sosyal ve fikrî hayatına yansımıştır. Türkçülük veya Turancılık da Osmanlıyı çöküşten kurtarmak ve Türk toplumunda tekrar dirilişi sağlamak iddiasıyla ortaya konmuş ideolojik bir süreçtir. Bu süreç Türk romanında tarihî, coğrafi, ırkî, kavmî, siyasî, dinî ve kültürel boyutlarıyla uzun yıllar bir kurguya dönüştürülerek anlatılır.

Meşrutiyet romanında Türkçülük/Turancılık farklı açılardan ele alınmıştır. Türkçülüğü ırkçılık tarzında algılayarak uzak geçmişteki arkaik Türk kültürünü ve yaşayışını bütün kurumlarıyla biraz da modernize ederek zamana taşıyan eserler olduğu gibi Türklükle ilgili sorunlara daha geniş ve bütün Türk dünyasını bütünleyen bir perspektifle bakanlar da vardır. (Gündüz, 1997: 137) İncelenen romanlarda Türkçülük/Turancılık kimi zaman millî kimliği oluşturan bir ideoloji, kimi zaman bir siyaset vasıtası, kimi zaman da kültürel yapının veya medeniyetin ayırt edici özelliğidir.

Türk romanında Meşrutiyet yıllarına kadar ideoloji ve siyaset arenasında kadın kahramanlar pek ön plana çıkmaz. Genelde yazarlar, erkek kahramanlar üzerinden mesajlarını okuyucuya aktarır. Bu makalenin konusu olan eserlerde ise kadın kahramanlar toplumun önünde giden şahsiyetler olup bizzat rehberlik görevi üstlenirler. Bu gelişmeler, Meşrutiyet Dönemi'nin sosyal yaşamıyla, tarihî gelişmeleriyle doğrudan ilgilidir. Meşrutiyet Dönemi'nde Türk kadını, bir taraftan dernek ve örgüt faaliyetleriyle hemcinsinin haklarını dile getirmiş bir taraftan da cephe gerisinde kurtuluş mücadelesinin bir neferi olmayı sürdürmüştür. Müfide Ferit ve Halide Edib'in romanlarında da kadın başkahramanlar -tıpkı eserlerin yazarları gibi- toplumu yönlendirici, aktif bir misyon yüklenirler.

Türk milliyetçilik edebiyatının ilk örneklerinden olan *Kızılma*, *Yeni Turan* ve *Aydemir* gibi eserler Türkçü ütopyanın da ilk örnekleri olma yönüyle benzerlik gösterirler. Türkçü ütopyanın ilk tılsımlı söylemi

³ Kız çocuklarının millî duygularla yetişmesinde aile yapıları kadar eğitim gördükleri okul ve çevre de önemli etkiye sahiptir. Müfide Ferit, *Pervaneler* adlı eserinde Türk kızlarının yabancı kolejlerde misyoner çevre tarafından Türk kültüründen ve benliğinden nasıl uzaklaştırıldığına dikkat çekmektedir. (Müfide Ferit Tek 1924, *Pervaneler*, İstanbul: Matbaa-i Amire). Ayrıca yurt dışında eğitim gören yükseköğrenim gençliğinin Türk romanına yansımaları için bkz. Alkan Yılmaz 2016, *Türk Romanında Yükseköğrenim Gençliği* (1872-1950), Bursa: Emin Yayınları.

“Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan...” dizesinin sahibi Ziya Gökalp’tan gelir. Halide Edib ise kendi romanını şöyle tarif eder: “*Yeni Turan şüphesiz bir ütopya idi ve ütopyalar gibi tahakkük ettirilmesi mümkün olmayan gayeleri vardı*” (Adıvar, 1996: 186). Ütopya’yı TDK sözlüğü “Gerçekleştirilmesi imkânsız tasarı veya düşünce” olarak manalandırır. Ancak şuna dikkat çekmek gerekir ki Türkçü ütopya ilhamını tarihî derinlikleri olan vakalardan ve ideolojik yansımalarından alır. Bu yüzden yazarlar ütopyik dünyalarını tasarlarlarken Göktürkler ve Hunlar gibi Türklerin tarihinde “Altın Çağ” açmış devletlere göndermelerde bulunurlar. *Kızılma*’da, *Yeni Turan*’da, *Aydemir*’de veya *Gönül Hanım*’da amaç yine böyle bir “Altın Çağ”a ulaşmaktır. Türk ütopyası bir şekilde destanların, kahramanlık hikâyelerinin, olağanüstü tarihî vakaların gölgesinden sıyrılarak var olan tarihî gerçeklikle bütünleşir. (Metin, 2008: 78)

Ziya Gökalp’ın Meşrutiyet yıllarında kaleme aldığı *Kızılma* adlı manzum hikâyesi Türkçü/Turancı kadın kimliği bakımından bir model teşkil eder. Eski töre ve geleneklere göre Türkler için “Kızılma” cihan hâkimiyetinin sembolüdür. Türklerin ulaşacakları zafer Kızılma’dır. Aslında Kızılma tüm Türkleri birleştirme fikrinin de bir simgesidir. Geleneklere göre Oğuzları Batı’ya yönlendiren güç Kızılma’dır⁴ ve bu çok güçlü bir fetih idealinin sembolüdür. Osmanlılar fethettikleri yerlerde bir Kızılma’nın varlığına inanırlar.⁵ Ziya Gökalp’ın Kızılması Tûran’la birleşir. *Kızılma*’nın bilge kahramanı ve Ay Hanım’ın fikir babası Sadettin Molla, Kızılma’nın nasıl bir yer olduğunu vecd hâlinde anlatır: Türk fatihleri birçok yeri fethetmiştir; Hind’e, Çin’e, Mısır’a Rum’a gitmişler ancak tek hedefleri olan bu meçhul ülkeye ulaşamamışlardır. Çünkü bu mevut ülke hariçte bir ülke değildir. Kızılma, “*Zemini mefkûre, seması hayâl... Bir gün gerçek, fakat şimdilik masal...*” (*Kızılma*, s. 17) olan bir ideal ve Türk’ün son arzusudur. *Kızılma*’nın aslı kahramanı Ay Hanım, Türk milletini kurtaracak mefkûrenin saadet perisidir (Kaplan, 2002: s.550). Ona göre Kızılma görünürde yoktur ancak hakikat olacak bir hayaldir.

Ziya Gökalp’ın *Kızılma* adlı manzum hikâyesi Turancı mefkûrenin yayılmasında hem cesaretlendirici bir işleve sahiptir hem Turancılığın nasıl yayılacağına dair yol ve yöntemleri anlatır. Ay Hanım, Türklüğün derdine dermanı, yine Türklerin ruhunda ve vicdanında bulur. Dünyadaki bütün Türkleri bilinçlendirecek ve Türkler arasında bir kültür birliği sağlayacak idealist gençleri yetiştirmek için eğitim seferberliği başlatır. Zira dünyanın her tarafına göndereceği kültür elçileri ilimle Türklük mefkûresini yüceltecektir. Ay Hanım düşüncelerini gerçekleştirmek maksadıyla hemen bütün yurtçuları toplar, servetini ve vaktini bu işe vakfeder. Bakü’deki eğitim müessesesini bir müdüre emanet edip Lozan’a geçer ve Türk irfanını dünyanın her yerine ulaştırmak için, hürriyet ülkesi olarak gördüğü İsviçre’de bir “Türk Beldesi” inşa eder. Bu beldenin Bakü, Kazan veya İstanbul yerine Lozan’da kurulmasının sebebi ise Lozan’ın daha “hür” bir memleket olmasıyla açıklanır. İlim sitesinde sosyal ve ekonomik kalkınmayı esas alan ziraat, ticaret, sanat gibi birçok alanda, her fennin bir medresesi açılır. Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kız erkek bütün çocuklara burada eğitim verilir. Gökalp bu eserde bir kültür milliyetçiliği sunar ve bunun ancak ilim ve terbiye yoluyla gerçekleşeceğine inanır. Kalkınmanın ve değişimin başındaki kişi lider ve kurucu rolüyle etkili bir şahsiyet olan Ay Hanım’dır. Yeni insan tipinin mümessilliğini üstlenmiş Ay Hanım, açtığı mektebin adını “İstikbal Beşiği” koyar. Bu mektepte okuyan çocuklar bir anne şefkatiyle terbiye edilecek ve geleceğin gönüllü kültür fedailerine olacaktır. Onlar âdeta Türk dünyasını yeniden inşa edecek yeni Âdem ve yeni Havvalardır. Ay Hanım, Türkçülük mefkûresini her tarafa yayacağı bu siteye de “Kızılma” adını vermiştir. Zira oradan bir irfan ırmağı Turan’a akacak ve bu ırmak bir gün umman olacaktır. Türk Beldesi’nde kurulan Dârülfünûndan yetişen hâkim şair, edip ve sanatkârlar; Kaşgar’a Altay’a, Kazan’a, Konya’ya, dünyanın her yanına gidecek ve bu idealist gençler sayesinde Türk milleti bütün dünyada yükselecektir.

Halide Edib’in *Yeni Turan* isimli romanı, II. Meşrutiyet sonrası siyasî çekişmeleri anlatan, ideolojilerin temel çatışmayı meydana getirdiği tezli bir eserdir. İki siyasî partinin mücadelesi ve memleket yönetimini ele geçirme kavgaları eserin temel çatısını oluşturur. Yazarın fikren karşı çıktığı Yeni Osmanlı Partisi “merkeziyetçilik” ilkesine dayalı güçlü devlet politikası üzerinden siyaset yaparken model olarak

⁴ Ragıp Şevki Yeşim’in “*Kızılma*” adlı romanı ise Fatih Sultan Mehmet’in Roma’yı fethetme düşüncesi etrafında şekillenmiştir. Bu romanda somut bir ifadeyle Kızılma, Roma’dır. Daha geniş bilgi için bkz. Fatih Özdemir 2008, “Kızılmayı Arayan Üç Yazar, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ragıp Şevki Yeşim”, *Turkish Studies*, 3/5.

⁵Ömer Seyfettin’in *Kızıl Elma Neresi?* adlı hikâyesinde de Şark’ta ve Garp’ta askerler sefere çıkarken Kızılma’ya diye bağışırlar. Süleyman Padişah, Kızılma’yı merak eder. Divan-ı Hümayûn’daki vezirlerine Kızılma’nın neresi olduğunu sorar. Viyana, Roma, Çin, Maçin, Hint, Sint gibi cevaplar alır. Padişah ilim adamlarına da aynı sualı sorar. İlim erbabı Kızılma’nın neresi olduğunu bilemez. Padişah sonunda askerleri toplar, askerler ise “Kızılma padişahımızın bizi götürceği yer.” diye cevap verir. Padişah bu cevaplardan anlar ki Kızılma hakkın onu göndereceği yerdir. Kızılma ilmin, irfanın, tabiatın ötesinde bir hakikattir. Hayalin eremeyeceği derecede yüksek bir arştır. Halktan kaynağını alan Kızılma, askerinin ve halkın devletine, yöneticisine bağlılığının sembolüdür. (Ömer Seyfettin 1999, *Kızıl Elma Neresi- Bütün Eserleri Hikâyeler -2*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: “Dergâh Yayınları.”)

sunduğu Yeni Turan Partisi, 1912 Türkiye'sinde merkezîyetçi üniter bir devlet yapısı yerine Prens Sabahattin'in "ademimerkezîyetçilik" fikrine bağlı federatif bir devlet yapısını savunmaktadır. "Bütün olarak Yeni Turan romanında adem-i merkezîyet fikri müdafaa edilir fakat bu fikir, devrinin en büyük akımı Turancılık ve Türkçülükle birleştirilir. (Enginün, 1995: 153) Roman ideolojik yapısı bakımından Balkan Savaşları öncesinde yazılmış bir siyasi proje görüntüsü verir. Halide Edib'in bir tez olarak sunduğu "Yeni Turancılık" fikri romanın genç ve idealist kahramanları tarafından âdeta ölüm kalım mücadelesine dönüştürülür. Yeni Turan Partisinin lideri Oğuz'un akrabası olan ve Türkçü/Turancı kadın kimliğiyle bir model teşkil eden Kaya, Halide Edib'in millî vasıflarla donattığı yeni bir tiptir. Ancak *Kızılelma*'daki Ay Hanım'ın Turancılık mefkûresiyle Yeni Turan'daki Kaya'nın Turancılık zihniyeti arasında ciddi farklar vardır. Halide Edib'in Türkçülük/Turancılık düşüncesinde Ziya Gökalp'in, Yusuf Akçura'nın büyük tesiri olmuştur. Yeni Turan'ın yazılmasında Gökalp'in etkisi *Mor Salkımlı Ev*'de de ifade edilir. (Adıvar, 1996: 181) Fakat Ziya Gökalp'in dünyadaki bütün Türkleri kapsayıcı "Turancılık" anlayışı yerine, "Liberal ve demokratik Türkiye, emek ve sadeliğe doğru giden idare sisteminde şovenliğe yer vermeyen, Yakın Şark'ta bir nevi birleşmiş milletler şeklini istihdaf eden bir Türkiye bu kitabın baş gayesi idi." (Adıvar, 2003: 186) şeklinde amacını açıklayan Halide Edib emek, çalışma ve bireyselliğin ön plana çıktığı, Amerika modeline benzeyen, liberal, federatif bir Türkiye yapısını öngörmektedir. Bu yüzden Ay Hanım ile Kaya, misyon bakımından benzer özellikler taşıyabilirler bile temelde Turancılık zihniyetleri yönüyle birbirlerinden ayrılırlar.

Yeni bir hayat projesi sunma veya "yeni insan" yetiştirme düşüncesi Halide Edib'in Yeni Turan adlı eserinde "Ey Yeni Turan, sevgili ülke, söyle, sana yol nerede?" (Yeni Turan, s.30) nidalarıyla dile getirilir. Ancak bu sefer Ay Hanım'ın dünya Türklerini bilinçlendirmeye çalışan Turancılığı yoktur. Zira önce vatanın kurtuluşunu sağlamak, Osmanlı İmparatorluğunu sağlam temeller üzerine oturtmak gerekir. Yeni Turan Partisinin lideri Oğuz'a göre dine ve mezhep farkına bakılmaksızın yüzlerce yıl Osmanlı-Türk hükümeti ayakta kalabilmiştir. O hâlde memleketimizi inşa eden Türk, Arab, Çerkes, Kürt, Ermeni ve Rum'u birbirine bağlayan müşterek bir menfaat etrafında toplanılmalıdır. Oğuz'un liderliğindeki Yeni Turancılar, Türklerin önderliğinde Türkiye'de kurulacak âdemimerkezîyete bağlı federatif bir yapının Türk ırkını ve vatanını koruyacağını iddia ederler. Çok uluslu Osmanlı Devleti'nin kurtuluşuna dair sunulan bu çözüm Yeni Osmanlı Partisinin merkezîyetçi ve üniter siyaset anlayışına taban tabana zıttır. Tarihî vakalar göstermiştir ki Halide Edib'in Yeni Turan'da ortaya koyduğu Turancılık tezi kısa zamanda dumura uğramıştır. Çünkü hem gayrimüslimler hem de Araplar, Osmanlı Türkünü hiç desteklediği gibi kısa zamanda Osmanlıdan ayrılmışlardır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki bu eserde ortaya konulan federatif Türkiye modeli, Meşrutiyet yılları bakımından her ne kadar tehlikeli olsa da Halide Edib'in "liberal ve demokrat" Türkiye özlemini, Cumhuriyet Türkiye için ileri derecede bir bakış açısı saymak gerekir.

Yeni Turan romanının belirgin özelliklerinden biri de kadına etkin bir rol verilmesidir. Bu romanın aslı kahramanı olan Kaya, Türkçü/Turancı yeni kadın tipinin hem temsilcisi hem yetiştiricisidir. Kaya yaşadığı çevre tarafından sevilip sayılan bir kadındır. Fikri, karakteri ve kendine özgü hayatıyla toplumun önünde olan Kaya en çok eski zihniyetin savunucusu olan Yeni Osmanlı taraftarlarıyla mücadele eder. Osmanlı Partisinden Hamdi Paşa ve Asım İttihatçıları memlekete, dine vatanperverliğe mugayir olarak görür; İttihatçıların devamı saydıkları Yeni Turan Partisini yıpratmak için kadınlar üzerinden propaganda yaparlar. Kadınların cemiyetlerde çalışmasını İslâmiyet'e aykırı bulurlar ve Türk kadınlarının Cuma mekteplerinde çocuklara dinî, ahlakî eğitim vermesine karşı çıkarlar.⁶ Romanda anlatıldığına göre resmî okulların yetiştirdiği ruhsuz çocuklara karşılık Yeni Turan mekteplerinde uygar, İslâmî ilerlemeye aykırı görmeyen, ibadet eden dindar bir nesil yetiştirme arzusu vardır. Yeni Turan'ın eğitim gönüllüleri -Kaya, Oğuz ve Sungur- Erzurum'dan başlayarak yurdun dört bir yanında okul açarlar. Onlar sadece okulla da yetinmezler. Kadınların bilinçlenmesi için "Türk Kadın Kuruluşları" oluşturarak birçok yeni çalışmada bulunurlar. Anadolu'da yollar, şimendiferler, fabrikalar açarlar.

Kadınların tahsili meselesi, Yeni Turan'da sıkça vurgu yapılan bir konudur. Amaç Türk kadınına bireysel hak ve özgürlüklerini korumayı öğretmek, kadınların iş hayatında ve sosyal alanda aktif olduğu toplumsal bir değişim gerçekleştirmek, dernek ve eğitim faaliyetleriyle ülkenin kalkınmasını sağlamaktır. Böylece kadın; eğitimin, iş hayatının, millî bilinçlenmenin ve kalkınmanın bir numaralı aktörü hâline gelecektir. Halide Edib bu gayeyi şöyle açıklar: "Bu eser kadınların rey sahibi olacağı, hayat ve insan münasebetleri makûl ve muntazam olabileceği bir devri tahayyül ediyordu" (Adıvar, 1996: 186). Yeni Turan kadınlarının Türklüğe, vatana ve millete hizmet ederken en önemli araçları eğitimidir. Mektepleri, eğitim

⁶ Yeni Turan'da anlatılanlara göre Osmanlılık akımını temsil eden Yeni Osmanlı Partisi mensupları kadının eğitim ve öğretimine karşı çıkmaktadır. Ancak eğitim tarihine bakıldığında yaygın olmamakla birlikte kızlar için öğretmen yetiştirme amacıyla bir Dârülmualimâtın (1870) açıldığı görülmektedir. Tanzimat'tan itibaren Osmanlıda başlayan yenilikler, kadının sosyal hayattaki rolünü arttırmıştır. Bu yüzden Yeni Turan romanı kaleme alınmadan önce, yeterli olmamakla birlikte Osmanlıda kadının eğitimi ile ilgili çalışmaların başladığını belirtmek gerekir. Meşrutiyet'in kadınlar için sağladığı en önemli ilerleme ise kadın haklarını savunan derneklerin kurulması ve kadınların örgütsel faaliyetlere katılmasıdır.

müessesleri, gece salonları, fukaraperver teşkilatları, cemiyetleri, kulüpleri, gazete ve dergileriyle hizmetlerine devam ederler. Mektep parası veremeyecek kadar fakir olan çocuklar Yeni Turan'ın açtığı okullarda ücretsiz eğitim alır. Kaya, gençleri Yeni Turan'a kazandıran kadın hareketinin sorumlusudur. O, önce Erzurum'da Yeni Turan mektepleri açar. Sayıları on beş yirmiyeye kadar çıkan bu mekteplerde siyaset dersi yoktur. İlim, sanat, ziraat ve çocuklara lazım olan diğer malumatların anlatıldığı sınıflarda zamanına göre modern bir tedrisat yapılır. Yeni Turan mekteplerine gidemeyenler ise mahallelerde, kadınların idare ettiği salonlarda dinî, ahlâkî bilgileri aktaran Cuma mekteplerinde ders görürler. Çocuklara ve köylü kadınlara sanat ve resim derslerine ilaveten en iptidai tarzda sıhhi, ilmî, zirai konferanslar verilir. Cuma mektepleri gönüllü açılmış eğitim kurumlarıdır. Yeni Osmanlılar bile çocuklarını buraya gönderir.

Halide Edib, Yeni Turan'ı "itici bir güç" ve "birleştirici bir mefkûre" olarak sunarken ırkî anlamda bir Türkçülükten bahsetmez. Bütün dünyaya Türklüğü yayacak bir "Kızılma" veya Asya'nın önderliğini üstlenen "lider güç" ideali de yoktur. Yeni Turan, Türkiye Türkleri arasında dil, din ve kültür birliğini sağlayacak bir bilinçlenmenin projesidir. Romanın idealist kahramanı Kaya'ya göre de Türkiye'de yaşayan ne kadar millet varsa hepsinin bireysel haklarına saygı duyulmalı, her millet kendi kimliğini korumalı ve kendi kaderini belirlemelidir. Aslında bu düşünce Batı'nın uzun yıllar dile getirdiği "demokrasi" kavramının açılımıdır ve insanî noktada da son derece doğru bir tespittir. Ancak yine Batılılar tarafından Doğu'nun hızla sömürgeleştirildiği ve kültürel bir yozlaşmaya tabi tutulduğu bu dönemde Halide Edib'in iyi niyetli düşünceleri taşları yerine oturtamamış, bilakis azınlıklar lehine sonuçlanacak girişimlere cesaret vermiştir. Üstelik, Halide Edib'in ademimerkeziyet direktifli "Yeni Turan"ı Ziya Gökalp'in "Turancılık" mefkûresinin bir antitezi gibi durmaktadır. Yahya Kemal, *Yeni Turan*'ın "manasız bir ufka doğru açıldığını" belirtir ve Halide Edib'in Turancılık projesinin Gökalp'in Turancılık mefkûresinden bambaşka bir şey olduğunu ifade eder. (Yahya Kemal, 1984: 171)

İzzet Ulvi'nin *Son Mektuplar* adlı romanında "Turancılık", vurgulu bir anlatım olarak yer almasa bile Ziya Gökalp'in mefkûresine yakın bir çizginin takip edildiği anlaşılmaktadır. Türkçülüğü, gençlerin hayatını nizama sokacak millî bir program olarak sunan yazar, aile terbiyesinin ve arkadaş çevresinin okul eğitiminden daha ileri seviyede gençlerin hayatını etkileyebileceği üzerinde durmuştur. Eserin Türkçü kadın kahramanı Fikriye; Türk Ocağı'nın ve Türkçülerin kadın-erkek ilişkilerini; evlilik, ahlâk ve feminizm hakkındaki görüşlerini savunur. Onun bütün gayreti, Türklük benliği içinde yüz milyonluk Türk soyunun birleşmesi için çalışmaktır. Fikriye'ye göre ancak bu sayede terakki gerçekleşebilir ve yüksek medeniyet seviyesine çıkılabilir. Fikriye geleneğin idealize edilmiş kızıdır. Sörlere'de aldığı terbiye ile millî kimliğini uzlaştırmış, gazetelere yazı gönderen Türkçü ağabeyinin de etkisiyle kendini mükemmel seviyede yetiştirmiştir. O, *Türk Yurdu* gazetesini muntazaman okur, millî şiirlerle, millî teşebbüslerle ilgilenir. Türkün dinini, töresini, yaşam tarzını sever ve bu sevgiyi yakın çevresiyle paylaşır. Fikriye'nin günleri intizam içinde geçer. Haftada bir kere Türk Ocağı'na gider, kırlara çıkar. Bazen arkadaşları ile camileri gezer, eski eserleri inceler ve türbeleri ziyaret eder.

Millî edebiyat hareketinin rotasını belirleyen "Türkçülük" düşüncesinin gelişme evreleri birbirinden farklılık arz eder. Milliyetçilik fikrini bir sistem hâline getiren Ziya Gökalp'in "Turan" (1910) adlı manzumesi yeni bir merhalenin başlangıcıdır. Gökalp aynı doğrultuda 1911-1915 yılları arasında yazdığı eserlerinde şiirin içeriğini uzak Türk tarihi ve mitolojisi ile doldurur. Müfide Ferit'in *Aydemir* romanı da temasını uzak Türk tarihi ve Türk mitolojisinden alır. Bu eserde milliyetçilik; İstanbul'dan Semerkant'a kadar uzanır. Amaç aynı dili konuşan aynı kültürü paylaşan Türkler arasında millî bir şuur uyandırmaktır. *Aydemir*'de sonradan Türkçü/Turancı kadın kimliği kazanan şahsiyet, bir Paşa kızı olan Hazin'dir. Sanat kadını sıfatıyla Hazin, roman boyunca Türkçülük/Turancılık mefkûresinde Ay Hanım ve Kaya kadar bir liderlik statüsüne sahip değildir. Ancak eserin sonunda sevdiğini kaybeden Hazin de tıpkı Kaya gibi Türklük bayrağını omuzlamaya ve sevdiklerinin davasını sonuna kadar yürütmeye yemin eder.

Müfide Ferit'in Türk milletine kurtuluş reçetesi olarak sunduğu Turancılık, Halide Edib'in *Yeni Turan*'da ortaya koyduğu tezden farklıdır ve Müfide Ferit, Türkçülük mefkûresi bakımından Ziya Gökalp ile Yusuf Akçura'ya daha fazla yaklaşır. *Aydemir*, Türk birliğinin kurulmasına, Türklük ideal ve sevgisinin canlandırılmasına hizmet etmek amacındaki Türkçü bir gencin çabaları üzerine kurulmuş ideolojik bir eserdir. Romanın idealize edilen kadın kahramanı Hazin, Aydemir'le tanışmadan önce Turancı bir düşünceye sahip değildir. O önce, İstanbul'da veya Anadolu'da Türkçülüğün yükselmesini teklif eder. Müfide Ferit'e göre ilk önce Anadolu'nun ilim, iktisad, sağlık, irfan ve fikirce kalkınmaya ihtiyacı vardır ancak dünyaya ırkçı düşünceler hâkim olmuştur. Şark Türkleri ve şimal Türkleri yok edici bir düşmanın ayağı altında ezilmektedir. Her yerde bir Rus tufanı esmektedir. Bunu engellemek için İslâmiyet öncesine uzanan eski Türk kültürü canlandırılmalı, Orta Asya'da, Türkistan'da ecdadın varisleri uyandırılmalıdır. *Aydemir*'de olaylar abartılı bir şekilde birbirini takip eder. Eserin yurt dışında yükseköğrenim görmüş, Türkçü/Turancı kadın kahramanı Hazin ise Demir'in idealist kişiliğine yardımcı ve onun soluk bir aksi hüviyetinde romana girer.

Aydemir'de Türkçülük/Turancılık hümanist karakterli bir Pantürkizm hüviyetindedir. (Demircioğlu, 1998: 46) Müfide Ferit'in dâhi ve kurtarıcı kahramanı Aydemir'dir. O, romanın başından sonuna kadar hümanist bir çizgide hareket eder. "Bir millet yerine bütün insanîyetin kurtuluşu" için yaşadığını söyleyen Aydemir, Osmanlı politikasına muhaliftir ve kimsenin anlamadığı bir hayal peşinde koşar. Hazin'in zihninde Türklük bilincinin uyanması, Aydemir'in telkinleri sayesinde gerçekleşir. Aydemir'in görevi Hive, Buhara, Kaşgar ve Türkistan gibi Türklük beldelerinde ocaklar kurmak, Türkleri uyandırarak, tekâmülü sağlamaktır. Orta Asya coğrafyasında bir kurtarıcı vazifesi üstlenen Aydemir köyleri dolaşarak herkese iş bulur. Okumayanları okutur, fakire para, aç a eklemek verir; düşmana ve kötü insanlara dahi şifa dağıtır. Sövene dilsiz vurana elsizdir. Bütün lisanları ve bütün ilimleri bilir, her şeyi evvelden keşfeder. Zira o, müjdelenen ve beklenen kahramandır, ilahî kudret sahibidir. Aydemir'in yetiştirdiği talebeler (Ahmet, Hasan, Ziyetullah) Turan'ın muhtelif şehirlerine dağılıp mektepler tesis edecek, cemiyetler kuracak, ziraat bankasının şubelerini açacak, böylece iktisadi kalkınma sağlanmış olacaktır. Hazin için Aydemir, ulaşılması zor, hayali ve ideal bir kahramandır. Aydemir, Hazin'i İstanbul Ocağı'na ağza olarak görevlendirir. Böylece Hazin, İstanbul'da sadece Türklüğün hayatıyla ilgilenen, onun saadetinden başka aşk ve sevgiye ihtiyaç duymayacak, İstanbul'da Türklüğü yüceltecektir. *Kızılelma*'da, *Yeni Turan*'da olduğu gibi *Aydemir*'de de Hazin Türk milletine en iyi hizmetin "eğitimle" mümkün olacağına inanır. Hemen Yeşilköy'deki köşkü mektep hâline getirir. Pembe yanaklı, parlak gözlü genç kızlar sınıfları doldurur. Hazin, memleketteki öğretmen kız mekteplerini yetersiz görür. Kızların her alanda terakki edebilmesi için yeni mektepler açar. Amacı cemiyetin yararlarını saracak kadınlar yetiştirmektir.

Aydemir, Türkistan'da iken Hazin onun bir temsilcisi olarak Türklük üstüne toplantılar tertipler, cemiyetler kurar ve gazeteler çıkarır. Türkçülük idealiyle mekteplerde öğrenci yetiştirir. Talebelerinin çok yönlü aydınlanması için mektepte tarih ve felsefe okutur. Bütün beşerîyetin saadeti ve insanlığın tekâmülü için düşünülmüş içtimâî ve ferdî meslekleri öğrencilerine tanıtır. Platon'dan Karl Marks ve Nietzsche'ye kadar birçok batılı mütefekkeri anlatır, insanların elemelerini hafifletmek için bu medenîyetin düşüncelerinden çıkardığı içtimâî tatbikatı öğretir; modern bir eğitimle talebeye millet mefkûresi, irsiyet aşkı, hizmet ihtiyacı, çalışma zevki, fedakârlık savleti kazandırmak için çaba sarf eder. Onun tek hedefi idealist gençler yetiştirmektir. Hazin, Aydemir'e veremediği hayatını onun emeli yolunda harcar. Türk kızlarının dimağlarına Aydemir'in ulvî ümitlerini aşlar.

Aydemir, milliyetperverlik tezine göre kaleme alınmıştır. Sanat ve aşk ile Türklüğü diriltmek eserin temel felsefesini oluşturur. Bu romanda Aydemir yüksek bir şahsiyet olarak sunulurken Hazin ikinci plandadır. Aydemir mistik bir kahraman, mübalağalı bir tiptir. Halide Edib'in *Yeni Turan* adlı eserinde Turan mefkûresine hakikat penceresinden bakılır. *Aydemir*'de ise her şey bir fantezi gibidir. *Yeni Turan*'da Türklük mefkûresinin asıl kahramanı kadındır. *Aydemir*'de asıl kahraman erkektir, kadın kahraman onun âdeta bir silüetidir. Ancak bütün ütöpik yanlarına rağmen *Aydemir*, ülkenin kurtarıcı beklediği günlerde bir kadın yazar tarafından kaleme alınması, Türk kadınına cemiyet içinde aktif rol verilmesi ve Turancılık mefkûresinin yine bir kadın tarafından sevgi ve sanatla temsil edilmesi bakımından önemli bir eserdir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Gönül Hanım* adlı romanı ortaya koyduğu tez bakımından yeni bir tekliftir ve Osmanlı Turancılığı açısından "askerî sahada bir yenilgi olmakla birlikte, düşünsel anlamda varlığını devam ettirmek iddiasıyla kaleme alınmış" (Yıldız, 2014: 272) hissi uyandırmaktadır. *Gönül Hanım*'da Türklerin Orhon Abidelerini yeniden keşfetmesi anlatılmaktadır. Orhun Abideleri daha öncesinde Le Coq, Rus Türkolog Radloff, Danimarkalı Türkolog Thomsen tarafından okunmuştur. Ancak Ahmet Hikmet'e göre Orhon Abideleri her ne kadar yabancı araştırmacılar tarafından okunmuş olsa bile onlar bir Tatar'ın bir Türk'ün araştırma heyecanını taşımazlar. Heyecan ve samimiyet olmayınca tarihi gerçeklerin mühim bir kısmı keşfedilmemiş demektir. Bu yüzden Türkler büyük fedakârlıklara katlanıp kendi tarihine, ecdadına dair kitabeleri araştırmalı ve okumalıdır. Yazar, bu tezdin yola çıkarak Türklerin ana yurdunu tanıtmak ve ne kadar büyük bir medeniyete sahip olduğunu hatırlatmak ister. Romanın Türkçü kadın kahramanı Gönül Hanım da böyle bir vazifeyi üstlenmiştir. Onun asıl amacı Türklerin yaşadığı bütün coğrafyada tarihi ve kültürel zenginlikleri köprü yaparak bir Türklük bilinci uyandırmaktır. Romanda savunulan düşünceler şöyle özetlenebilir: Turan veya Ural-Altay kavimleri ırk ve dil bakımından ancak son otuz kır yıldır incelenmeye, araştırılmaya başlanmıştır. İnsanlığın bu büyük kolunun kültürü, medeniyeti, tarihi, soyu, dili ve yaşayışı üzerine Türk ve Tatar bilginler ayrıntılı çalışmalar yapmalıdır. Böylece yetişen âlimler sayesinde Asya milletleri arasında temas kurulabilecek; Macarlar, Finler, Türkler, Mançular, Çuvaşlar, Kırgızlar, Başkurtlar arasındaki bağlar güçlenecektir. Türkçülük/Turancılık mefkûresi eğitim ve araştırma vasıtasıyla sağlanacak bir kültür birliğiyle kuvvet bulur. Türk birliği ve Turan'dan kasıt, Asya'yı veya Rusya'yı istila etmek değildir. Hedef kökenleri keşfederek "Türk ve İslâm kültürünün birliğini" inşa etmek, Türk medeniyetini yüceltmektir. Romanın milliyetçi kadın kahramanı Gönül Hanım, Mehmet Tolun'a ve ağabeyi Ali Bahadır'a Orhun Abidelerini araştırma fikrini vererek bu konuda ilk adımı atar. Gönül Hanım'a göre bu seyahatte amaç, söz ve kalemlerle Türkler için çalışmaktır. Bu bir İslâm veya Hristiyanlık meselesi de değildir.

Asıl mesele “ilerleyen ve yükselen” insanlık idealini aşmaktır. Orhun Abidelerini araştırmaya çıkacak grubun adı “Gönül Hanım Sefer Heyeti” olur. Seferin ön hazırlığını Gönül Hanım tamamlar. Heyetin sağlık durumunu da Gönül Hanım takip edecektir. O daha önce harp münasebetiyle altı ay kadar Kazan’daki hasta bakıcı okulunda eğitim görmüş ve oradan diploma almıştır. Heyet, millî bir vazifeye koşmanın sevinciyle Orhun Abidelerine doğru yola çıkar. Gönül Hanım, seyahati boyunca araştırmalarını kayıt altına alır. Kül Tigin abidesini okuyabilmek için saatlerce çalışır. Kitabeleri okumak Gönül Hanım’ın sefer heyetine büyük heyecan yaşatır. Yazıtların huzuruna çıkınca onların yürekleri çarpar, gözleri yaşarır. Zira onlar ata yurdunu ziyaret eden ve Orhun Abidelerini okuyan ilk Türk neferleri olma şerefini yakalamışlardır.

Gönül Hanım, Mehmet Tolun’un soy ismi ile ilgili uyarısından hemen sonra Rus ismini çağrıştıran Kaplanof soy ismini, Kaplankızı yapacak kadar titiz bir milliyetçi ve millî duyguları güçlü bir kadındır. Aslen bir tatar kızı olan Gönül Hanım, Anadolu’yu ve Anadolu Türkünü çok sever. Tolun’un hediye ettiği Boğaziçi, Haliç ve Sultan Ahmet kartpostallarını ciddiyetle saklamıştır. Gönül Hanım’ın gerçekleştirmeyi planladığı Türkçülük/Turancılık projesi; eğitim hedefleri bakımından Ay Hanım’ın, Kaya’nın ve Hazin’in millî gayeleriyle örtüşür. Gönül Hanım’a göre Türklerden kurulmuş bir cemiyet Türk illerinde mektep açmalı, maarif ve medeniyet nurları saçmalıdır. İlim ve irfan ile çürük fikirler silinecektir. İstanbul, Ural-Altay kavimlerinin manevi payitahtı ve kültür merkezi olmalıdır. Boğazın iki kıyısına üniversiteler kurulmalı ve bu üniversiteler Türk kavimlerinin irfana susamış gençlerini doyuracak birer ilim kaynağı hâline getirilmelidir. Nasıl ki Latin medeniyeti veya Anglo Sakson terbiyesi cihanda refah vesilesi sayılıyorsa bir Türk medeniyeti ve Türk kültürü de Doğu’da terakki vasıtası olabilmelidir. Hristiyan Latinlerin ve Almanların dejenerasyonu altında ezilerek tarih, gelenek, dil ve ecdatlarını unutmuş olan Macar gençleri de İstanbul’da eğitim görebilir. Böylece Türk-Macar birliği sağlanmış olacak, yeni yetişecek nesle millî bir bilinç aşılacaktır. Gönül Hanım bu düşünceleriyle hem Türk kültürünü evrensel boyutlara taşımak ister hem de sosyal kalkınmanın planını ortaya koyarak milliyetperver Türk insanına sorumluluklarını hatırlatır.

III. TÜRKÇÜ/TURANCI KADIN TIPLERİN İDEALİZE EDİLEN ÖZELLİKLERİ

a) Fizikî ve Rûhî Portreleri

“Türk” kelimesi vesikalarda “erk” ile eş anlamlı bir şekilde “kudret, güç ve inanç sahibi” olma manasında kullanılmış, Uygur-Türk yazıtlarında olgun bir çağı göstermesi yönüyle “Genç yiğit Türk kızları”ndan bahsedilmiştir. (Ögel, 1988: 29) Necmettin Hacıeminoğlu ise Ögel’in bu araştırmalarına paralel olarak bir ülkücüde bulunması gereken vasıfları; “azim, irade, sabır, tahammül, disiplin, cesaret, fedakârlık, fazilet, dürüstlük, bilgi ve çalışkanlık kavramlarıyla dile getirmiş, bir Türkün her zaman zaferi amaçlaması gerektiğini vurgulamıştır. (Hacıeminoğlu, 1976: 126-129) Ziya Gökalp’in eserlerinde ve Millî Dönem Türk romanlarında Türkçü/Turancı kadın tiplerinin de fizikî ve ruhi portrelerinin yine aynı kavramlarla idealize edilerek anlatıldığı gözden kaçmamaktadır.

Eserlerde Türkçü/Turancı kadınların idealize edilmesi isim sembolizasyonu ile başlar. *Yeni Turan*’da Kaya, idealini gerçekleştirmek için haksızlıklar karşısında “kaya” gibi dimdik ve sağlam bir duruş sergiler. *Son Mektuplar*’da Fikriye hayatını “fikir” süzgecinden geçirmiş, akıllı ve mantıklı bir kızıdır. *Aydemir*’de Hazin hassas ruhlu bir sanat kadınıdır. Onun eğitim ve aşk hayatı “hazin” bir sonuçla neticelenir. *Gönül Hanım*’ın esere ismi verilen kadın kahramanı ise bütün işlerinde “gönülden” ve samimidir. Kendi çevrelerinde dikkat çekecek kadar “güzel” olan Türkçü/Turancı kadınların dış görünüşlerindeki ciddiyet ve vakar onların iç dünyasına da yansır.

Ziya Gökalp’in masallarında kız tipi geleneksel Türk toplumunda ideal sayılan özelliklerle uyumludur. Genelde bu tipler, inançlı, namuslu, saygılı, idealist, sabırlı ve amacına ulaşmada inatçı bir ruh yapısına sahiptir. (Mustafa Sever, 2007: 30) *Kızılelma*’da Ay Hanım, uzun boylu, kumral ve yüksek alınlıdır. Onun klasik ruh yapısı, düşünme karar alma ve harekete geçme şeklinde özetlenebilir. Yazarın deyişiyle “soylu şerefli bir kökün güzel bir dalı” olan Ay Hanım, Türklük mefkûresini hayat gayesi hâline getirmiş ideal bir kız tipini temsil eder. O, hem sosyal bir şahsiyet, hem de seven koruyan ve kurtaran kadınlık yönüyle erkek hayalinin özlem duyduğu ideal bir kadın tipidir. Fakat Ay Hanım’ı eserde yücelten esas unsur samimiyetle bağlı olduğu idealidir. Sevdiğine karşı derin duygular besler ancak o kuvvetli iradesiyle kendine hâkim olmasını bilmiş, kendini bir fikre ve topluma adanmış kültürlü bir şahsiyettir. (Kaplan, 2002: 552-553)

Yeni Turan’da Türkçü/Turancı kadınların en belirgin özellikleri ağırbaşlı davranışlar sergilemeleridir. Eğitimlik mesleğini fedakârane icra eden Turancı kadınlar harp zamanında da hastabakıcılık yapar; Mehmetçiğin yaralarını sarar, elbisesini dikerler. Onlar çocuklar ve memleket için birer ana, erkeklere çalışkan bir arkadaş vazifesi üstlenerek “güçlü bir irade” ortaya koyarlar. Romanın Turancı idealist kahramanı Kaya; katıldığı bütün toplantılarda uzun boylu, düşük fakat kuvvetli omuzlarıyla kararlı ve güçlü bir kadın portresi gösterir. Yirmi üç yaşında gösterişten uzak güzel bir kadındır. Kaşları siyahtır ve sanki ince kalemle çekilmiş gibidir. Bakışında cinsiyet hatırlatan hiçbir şey yoktur. Onun mavi bakışlarında kuvvetli ve kudretli bir mana sezilir.

Yeni Turan'ın başarılı işler yürütmesinde, kadınların aktif rol alması birinci derecede etkilidir. Yeni Turan, hem kadınları okutur hem de onlara yanı başında iş verir. Yeni Turan kadınlarının başarısı, güttükleri politikadan ziyade fedakâr çalışkan ve becerikli olmalarına bağlıdır. Onlar "çalışma ve yükselme" idealine bağlı olarak kültürlü, yeniliğe açık ve dürüst insan yetiştirmeyi hedeflerler. Yeni Turan kadınları daima milletin hizmetindedir. Türk milletine olduğu kadar başka milletlere de saygı duyma ve onların iyiliğini isteme esas gayeleri olmuştur. Ancak bütün bu ruh güzelliklerine ve millî duygularındaki hassasiyetlerine rağmen Yeni Turan kadınları giyim ve kuşamlarında yerli olmaktan uzaktırlar. Onlar eski Tatar Türklerini hatırlatan kurşunî renkte uzun bir manto giyerler. Başlarında beyaz bir örtü, ayaklarında sade, kalın bir ayakkabı vardır. Romanın idealist kahramanı Kaya'nın üzerinde bol ve uzun bir cübbe vardır. Bu cüppe ayaklarına kadar uzun boyunu kapatır. Kollarını örter. Cüppenin rengi kurşunidir. Ayaklarında diğer bütün Turan kadınları gibi yumuşak deriden yapılmış bir çift çarık vardır. Hatıralarında anlattığına göre Halide Edib, Yeni Turan kadınlarının giyim ve kuşamını betimlerken İngiltere'de bazı mensuplarıyla tanıştığı Quaker'lerden ilham almıştır. Bu mezhebe mensup olan kadınlar da tıpkı Yeni Turan kadınları gibi "daima kurşunî fakat ipekli olmayan" gayet sade esvaplar giyerler. Yüzleri açık ve başları beyaz örtülüdür. (Adıvar, 2003: 186-187) Mefkûresi Türkçülük olan Yeni Turan kadınlarının dış görünüş bakımından Hristiyan mezhebinin kadınlarına benzetilmesi ister istemez bir çelişki yaratmakta, Millî bilincin aşılacak istendiği bu eserde gayri millî düşünceleri satır aralarına sızdırmaktadır. Bu yüzdendir ki romanın idealist Türkçü kadın kahramanı Kaya'nın millî kimlik algısında bir parçalanma görülür. "*Bilhassa Osmanlı devrinin Bizanslaşan intihap devrinde süs, israf ve gösterişe kaçan kadın sınıfını*" şiddetle tenkit ettiğini" (Adıvar, 2003: 186) belirten Halide Edib'in Yeni Turan kadınlarını anlatırken bir İngiliz mezhebenden ilham alması aslında onun Osmanlı kadını algısıyla da yakından ilgilidir.⁷ Öyle anlaşılıyor ki burada sınırları çizilen Osmanlı kadını imajı sadece İstanbul'un belli semtlerinde Paris modasını takip ederek yaşayan sosyeten ve sonradan görme olarak tarif edilen taklitçi tiplerden ibarettir. *Yeni Turan*'da anlatılan süslü kadınlar Osmanlı Türk kadını temsil etmezler.

İzzet Ulvi'nin *Son Mektuplar* adlı eserinde Fikriye millî ahlâk hassasiyetiyle ve geleneksel Türk terbiyesini özümsemesiyle idealize edilen genç bir kız tipidir. Giyim ve kuşamıyla da tam bir Müslüman Türk ailesine mensubiyetini belli eder. Endamı münasip, koyu kumral saçlı, ciddi tavırlı, candan bir kız olan Fikriye, zarif surette biçilmiş ipekli siyah çarşafı içinde bir Türk terbiyesi ve gururuyla yürür.

Aydemir'in sanatkâr kahramanı Hazin, diğer Turancı kadınlar arasında en romantik şahsiyettir. Onun güzel endamında ve yürüyüşünde, uzun simasında, ince ve tatlı sesinde müzik gibi renkli ve esrarlı bir ahenk vardır. Uzun beyaz eteği, ensesinin üstüne toplanan uzun kıvrımlı siyah saçları, buğday tenli yüzü ve iri kara gözleri ile o âdeta sihirli bir cazibedir. Hazin, romanın idealist erkek kahramanı Aydemir sayesinde Turancı görüşü benimsemiştir. Düşünce dünyası değişen Hazin'in Turancı ideale uygun olarak giyim ve kuşamı da değişecektir. Aydemir, öncesinde Hermine yakalı bir manto ve beyaz başörtüsü kullanan Hazin'in "kalın abadan bir maşlah ve kuzu derisinden bir kürk" giymesini ister. Zira o, böyle giydiğinde büyümüş ve olgunlaşmış olacaktır. Aydemir'e göre Hazin, fenalığı bilmeden iyiliği öğretmek için dünyaya gelmiş temiz ruhlu bir kadındır.

Ahmet Hikmet'in *Gönül Hanım* adlı eserinde romana ismini veren Gönül Hanım badem gözlü, kumral uzun saçlı, pembe beyaz yüzlü, ince yay gibi eğri kaşlı, çok sade ve kibar giyinişli, zarif bir kadındır. Ağır ve vakur duruşuna karşın çocuk gibi saf, neşeli ve cana yakındır. Gönül Hanım, Orta Asya Türklerinin giyim ve kuşamıyla tasvir edilir. Devetüyü renginde uzun bir manto, deri bir başlık giyer ve yüzünü peçe ile örter. Gönül Hanım derin malumat sahibi, ciddi, zengin ve güzel bir kadındır. "Sevdikleri için eza cefa çekmek, fedakâr olmak, tahammül ve gayret" Gönül Hanım'ın ruhsal portresini anlatan belli başlı kavramlardır.

b) Kadın-Erkek İlişkisi, Aşk ve Evlilik

Hilmi Ziya Ülken, Türk hikmetinde dünya nizamının erkek ve dişi prensipler arasındaki imtizaç ve ahenkten doğmasından dolayı hakanın karşısında kadının hususi bir mevkiye sahip olduğunu belirtir. (Ülken, 2007: 59) İncelenen eserlerde de görülmüştür ki Türkçü/Turancı kadınlarla onların gönülden bağlı olduğu erkekler arasında Türk hikmetinden ilhamını alan hakiki bir nizam söz konusudur. Ailelerinin farklı bölgelerden olması veya maddî bakımdan uyumsuzluk onların aşkları için engel teşkil etmez. Çünkü Türkçü/Turancı kadın ve erkekler arasındaki gönül bağı ruh ve aklın hatta daha ziyade aklın insicamıyla kurulabilir. Onların hayat arkadaşlıklarında esas gaye "Türklüğe" hizmet etmek ve "Türklüğü" bütün dünyada yüceltmektir. Bu yüzden kalbi aşkları her zaman dava aşklarının gölgesinde kalmıştır.

Türkçü/Turancı kadın ve erkekler arasında münasebetler saygı, sevgi, muhabbet, aşk ve fedâkarlık çerçevesinde gelişir. Onların birbirlerine karşı hissettiği âşıkane duygular uzun süre kalplerde bir sır gibi

⁷ Halide Edib'in diğer romanlarında geleneksel Türk kadını algısı daha farklıdır. O, birçok romanında geleneklere bağlı sağlam Türk kadınına saygı duyar. (İnci Engin'in 1995, *Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s. 120)

saklanır. Bu aşklar uğruna ölümü göze alacak kadar derin ve kalbidir. Ancak millî davaları ve şahsî duyguları arasında bir bocalama devresi yaşayan fedakâr kahramanların kimisi bireysel yaşamını vatanı ve milleti namına feda ederek bu dünyadan göçüp gider, kimisi ise sevdiğine kavuşarak evlilikle neticelenen mutlu bir hayata kavuşur.

Ziya Gökalp'ın *Kızılma* adlı manzum hikâyesinde Ay Hanım, bahar mevsiminde Bahadır Ağa ile kırlarda gezerken bir gençle karşılaşır. Genç dalgın bir şekilde Ay Hanım'ı seyreder. Sarışın saçlı, solgun benizli bu genç; şair veya ressama benzemekte olup sanatkâr bir ruha sahiptir. Ay Hanım ertesi gün Sadettin Molla'nın dersini dinlerken mahzundur, kırdaki gördüğü o genç bir türlü aklından çıkmamıştır, kalbinde derin bir hicran duyar. Ay Hanım bu hâline hem şaşırır hem de kızar, çünkü ona göre esas gönül bağı, milletine ve Türklük idealine duyduğu aşk olmalıdır. Ay Hanım iç dünyasındaki bocalamayı şöyle dile getirir:

*“İsterdi yaşamak milleti için,
Kini vardı sevda için
Serseri bir aşka gönül bağlayan
Nasil verebilir yurda yeni can? (Kızılma, s. 14)*

İstanbul'da olan genç adamın adı Turgut'tur. Kırlarda birdenbire karşısına çıkan güzellik perisi Ay Hanım'a âşık olur. Bu peri âdeta yeryüzünü cennet yapmak için gökten inmiştir. Genç, *“Sen kimsin, bu âlem neresi?”* diye sorunca Ay Hanım'dan *“Bu, Kızıl Elma'dır, ben perisiyim.”* (*Kızılma*, s. 15) cevabını alır. Ancak Turgut, bir Mecnun misali gördüğü bu güzelin rüya mı gerçek mi olduğunu anlayamaz. Bu rüyanın tabiri için Sadettin Molla'ya gider. Molla'nın çevresinden ayrılmayan Ay Hanım, hâlini belli etmediği için gence görünmez. Turgut'un Mollay'la konuşmalarını gizlice dinleyen Ay Hanım'ın zihninde yeni bir ufuk açılır. Kısa zaman sonra Ay Hanım, Sadettin Molla'nın tavsiyeleri doğrultusunda *Kızılma* idealini gerçekleştirmek için Lozan yakınlarında bir Türklük Beldesi inşa eder. Kalbinde Turgut'a duyduğu aşkı unutmak için gece gündüz çalışır. Fakat gönlünde bir dert taşıdığı yüz ifadesinden anlaşılmaktadır. Turgut ise ülke ülke gezerek *Kızılma*'yı arar. Nihayetinde Kaşgar'dan hareket eden çocuklarla birlikte yola çıkarak *Kızılma*'ya ulaşır, mektepte resim hocası olur. Ay Hanım, yine şahsî duygularının vazifesine engel olacağını düşünerek kendini gizler ve muavin Tomris Hanım'ı Turgut'la görüşmeye gönderir. Turgut'un rüyasında gördüğü kişinin kendisi olup olmadığını anlamak ister. Böylece sevdiği adamı da bir aşk imtihanından geçirmiştir. Turgut ise kime baksa Ay Hanım'ın hayalini görür. Tomris'i rüyasında gördüğü kız zanneder ve ona âşık olur. Ancak Turgut, Tomris'in resmini çizmek isterken hayalinde yaşadığı Ay Hanım'ın resmini çizmiştir. Tomris ile Ertuğrul'un evlenecek olması Turgut'u intihara sürükler. Turgut tabanca ile intihar edecekken onu uzaktan izleyen Ay Hanım, sevdiğini intihardan kurtarır. Turgut ve Ay Hanım evlenir. Böylece Türklük mefkûresini daim yüceltecek ideal bir “aile” kurulmuştur. Bundan sonra *Kızılma*, Turan'a saadet yağdıran bir cennet oluverir.

Kızılma, millî mefkûre ve aşk tezaadı üzerine kurgulanmış bir eserdir ancak hikâyenin sonunda Turgut'un yaşayacağı felâket “aşk” sayesinde engellenir. Ay Hanım'ı Turgut'u kurtarmaya sevk eden onun Türklük ideali değil, aşk duygusunu ve sevgisini kaybetme korkusudur. Bu aşk öyle güçlüdür ki ideoloji ile pek ilgisi olmayan sanat ruhlu Turgut'u kendi seviyesine, Türklük mefkûresinin mihranlığına yükseltir. (Kaplan, 2002: 552) Burada önemli olan nokta, milleti için her türlü fedâkarlığı göze almış, bilgili ve kültürlü, devrine göre aydın bir kimliğe sahip Ay Hanım'ın sevdiği erkeği fikirce olgunlaştıracak kadar etkili bir karakter olmasıdır. Çünkü bizim Cumhuriyet öncesi edebiyat geleneğimizde bir erkek karakter üzerinde bu denli etkiye sahip kadın kahraman sayısı pek azdır. Genelde erkek karakterler aktif ve yönlendiricidir. Müfide Ferit'in *Aydemir* isimli romanında da bunun bir örneğiyle karşılaşılır. Romanın ideal erkek kahramanı Aydemir, Hazin'i Türklük mefkûresi bakımından kendi seviyesine yükseltir.

Kızılma'da kadına yüklenen iki önemli misyon vardır: Bunlardan birincisi “liderlik” ikincisi ise “kuruculuk”tur. Ay Hanım ilim şehrinin hem kurucusu hem lideridir. Ziya Gökalp toplumu kadının dirilteceğine inanır. Ailenin kuvveti ile milletlerin teşekkülü arasında temel bir bağ kurar. Eğitim ve kültür dünyası zengin olan Ay Hanım yalnız Türklük Beldesi'nin inşa edicisi değil aynı zamanda bir ailenin de kurucusudur. İyi bir ailenin kurulmasında kadınların tahsili çok önemlidir. *“Kızların iyi terbiye edilmesi, bir milleti yeniden ihya edebilir; çünkü İyi kadın iyi aile vücuduna getirir, iyi aileden de iyi bir millet doğar.”* (Kaplan, 2002: 558) İnsan da ancak böyle bir aile içinde mesut olabilir.

Kalkınmış güçlü bir Türkiye hayaliyle kaleme alınan *Yeni Turan*'da kadınlara özel bir görev biçilir. Roman dönemin Osmanlı-Türk feminist hareketine ilham vermiştir. *“Bu eser, kadınların rey sahibi olacağı, hayat ve insan münasebetleri makul ve muntazam olabileceği bir devri tahayyül ediyordu. Bilhassa Türk kadını, kafa ve kalbindeki itidal ve cemiyete karşı muhabbetle dolu olduğu bir zamanın hasretini çekiyordu. Bilhassa Osmanlı devrinin Bizanslaşan intihap devrinde, süs, israf, gösterişe kaçan kadın sınıfını şiddetle tenkit ediyordu.”* (Adıvar, 1996: 186)

Yeni Turan bir aşk romanı değildir. Belirli belirsiz bahis konusu olan aşk hikâyesi ise sırf roman diye esere girmiştir. (Adıvar, 1996:186) *Yeni Turan*; kadını eğitim, siyaset, ekonomi ve sosyal hayat planında

özgürlükçü ve yenilikçi bir kimlikle ön plana çıkarır. Romanın Turancı ve idealist kadın kahramanı olan Kaya kız ve erkek çocuklar için kendi evinde mektep açar. Köye yeni yollar yaptırır. Gençleri şehre göndererek onların marangozluğu öğrenmesine vesile olur. Yeni Turan Partisi, kadının şahsi yaşamında ahlaki ve içtimai bir inkılâp gerçekleştirmek ister. Yeni Turancıların iddialarına göre mevcut Osmanlı kanunları kadının istikbal ve hayatı üzerindeki hakları erkeğe vermiş, onlar arasında eşit bir zihin ve kalp bağı kuramamıştır; samimi bir yurt kurmak için erkek ve kadın eli müstakbel bir emniyet ve muhabbetle birleşmelidir. Yeni Turan'ın kadın ve erkeği, aynı maksat için mücadele edilirse gelecekte saadetli bir yuva kurulacağına inanır. Bu yüzden Oğuz ve Kaya arasındaki sevgi "maksat aşkına" bağlı olarak gelişir. Onların sevgilerinde asıl gaye Turan idealiyle millete hizmet etmektir.

Kaya'nın akrabası olan Oğuz fakir bir ailenin çocuğudur, babasını küçük yaşta kaybetmiştir. Anne ise romatizmalı ve hastadır. İmkânsızlıklar nedeniyle çok güç şartlarda eğitimini tamamlayan genç adam gayretleri sayesinde Yeni Turan Partisi'nin kurucusu ve başkanı olur. Oğuz, kadınların tahsili ve federasyon konusundaki icraatları nedeniyle karşı grupların büyük tepkisini çeker. Asayışı ihlâl ettiği bahanesiyle hakkında tutuklama kararı çıkarılır. Yeni Osmanlı Partisinin lideri Hamdi Paşa, Oğuz'un idamını ister. Kaya'nın bu aşamadan sonra yaptığı fedâkarlık son derece önemlidir. O, Yeni Turancılık mefkûresinin lideri Oğuz'u mahpushaneden kurtarmak ve onun Yeni Turan vazifesini devam ettirmesini sağlamak için hiç sevmediği bir adam olan Hamdi Paşa ile evlenmeyi kabul eder. Oğuz'u çok sevdiği hâlde şahsi duygularından ödün veren Kaya'nın tek hedefi topluma hizmet yeri olarak gördüğü Yeni Turan'ı yaşatmaktır. Sade ve gösterişsiz bir hayat sürmek isteyen Kaya, Hamdi Paşa'nın düğün hediyesi olarak verdiği mücevherleri hiç kullanmamıştır. Kendini yabancı hissettiği bu evde günlerini kitap okuyarak ve dikiş nakış işleriyle geçirir. Mahalledeki fakir kızlara yardım eder. Küçük çocuklara kundak hazırlar. Hamdi Paşa, Kaya'yı mutlu etmek için Turancıların yazdığı romanları getirtir Kaya, Hamdi Paşa'nın faaliyetlerini azaltarak Yeni Turan'a yardım etmek ister. Ancak Hamdi Paşa'nın Yeni Turan aleyhinde konuşmaları onun kuvvetli bir sinir hastalığı geçirmesine neden olur. Hamdi Paşa ile Kaya her geçen gün birbirinden uzaklaşır. Hamdi Paşa, sağlam bir duruş sergileyen Kaya'nın düşünce dünyasında hiçbir değişiklik meydana getiremez. Yeni Turan hükümetinin dördüncü senesinde taassup kasırgası tekrar yayılmaya başlar. Oğuz kadın hakları ve eşitlikle ilgili yasayı meclisten geçirir. Oğuz'un kadın-erkek eşitliği ve kadınların tahsili konusundaki ısrarı bazı çevrelerin tepkisine neden olur. Neticede Oğuz bu çevrelerin organize ettiği bir suikasta maruz kalır. Kaya gazetelerden Oğuz'un vurulduğunu öğrenmiştir. Oğuz'u vuran taassup silahından Hamdi Paşa'yı sorumlu tutar. Hamdi Paşa'nın sersemliği, basitliği ve şaşkınlığı karşısında büyük bir cesaret örneği sergileyen Kaya, Oğuz'u kalpten sevdiğini ve sevgisinin ebediyen Oğuz'la olacağını âdeta haykırarak ilân eder. Zira Kaya, Oğuz için hayatını feda etmiştir. O, Oğuz'un bıraktığı yerden Türklük davasını omuzlamak üzere Hamdi Paşa'nın evini terk edecek, ölüm döşegindeki Oğuz'a koşacaktır. Ancak Oğuz, canından çok sevdiği Kaya'nın Hamdi Paşa ile niçin evlendiğini öğrenemeden gözlerini dünyaya kapatır.

Son Mektuplar'da, milliyetçi bir zihniyetle yetiştirilen Türk kızının sevgiye, aşka, erkek-kadın ilişkilerine ve evliliğe nasıl bir bakış açısıyla yaklaştığı anlatılmış, temiz ve saadetli bir yuva kurmanın sırları verilmiştir. Sörlere mezunu Fikriye güzelliğinin değerini bilen güzel ahlâklı bir kızdır. O, bütün güzelliğini istikbalde kendine eş olacak kişi için saklar. Âdeta etrafına çelikten bir namus zırhı örmüştür. Çevresindeki hoyrat bakışlara ehemmiyet etmez. Erkeklere gösteriş yapma meraklısı değildir. Fikriye'ye göre aşk "yakıcı ve geçici" bir olgudur. Aşk ve muhabbet, ancak iyi bir aile kurmaya vesile oluyorsa amacına ulaşmış demektir. Fikriye, kadın-erkek münasebetleri ve evlilikle ilgili düşüncelerini şöyle özetler: İnsan fıtratının bir gereği olarak kadın ve erkek birbirinden hoşlanır. Eğer hoşlanmak derin bir itaat ve tutkuya dönüşürse adı "aşk" olur. Aşk geçici bir hummadır. İyi idare edilmezse kadınların namusu için tehlikeli bir ateşe dönüşebilir. Gençlik nasıl bir çiçeğin solması gibi geçiyorsa aşk da öyle soğuyabilir. Bu yüzden geçici duygularla iki hayat birbirine bağlanmaz. Bütün varlıklar çift yaratılmıştır ve yaratılışın gayesi de aile teşkilini gerektirmektedir. Din ve içtimai hayat bunu emreder. Kim olduğunu bilmeksizin kızların her önüne gelenle flört etmesi onları evlilik maksatlarından uzaklaştırır. Birçok erkekle görüşen kız çamura düşmüş bir çiçek gibidir. İzdivaç sadece his değil bir fikir işidir. Çok erkekle görüşen bir kız, evlendikten sonra bir erkekle çok zor mesut olur. Fikriye her gördüğüne heves eden, seyir yerlerinde izdivaç ve aşk arayan, mefkûresiz, hevesine mağlup kızları; kendi milletinin kızlarını ahlâkça düşürmeye çalışan, onları aldatmak için kadınlar gibi süslenerek orada burada dolaşan, mefkûresiz ve meziyetsiz delikanlıları gözünün önüne getirince onlardan daha ziyade nefret eder ve onları sert bir dille eleştirir. Eserin sonunda Fikriye kendi gibi idealist ve Türkçü düşünceye sahip bir öğretmenle evlenip mutlu bir yuva kurar. Evlendiği muallim mefkûre sahibi, taklitten uzak, hakikati görmüş, sadakatli bir gençtir. Fikriye'nin mazisinde tatlı hatıralar, istikbalinde ümit ve iman dolu günler vardır. Onun bundan sonra tek amacı vatanına ve milletine hizmet edecek Türk evladını yetiştirmek olacaktır.

Müfide Ferit'in *Aydemir* adlı romanı, tasvirlerinde ve olay örgüsünde olduğu gibi kahramanların aşk hayatı bakımından da bir hayli ütöpik bir eserdir. "Beşerî bütün arzularından vazgeçip yalnızca Türklük ve insanîyet için yaşamak" romanın ana düşüncesidir. Bu yüzden aslı kahramanlar arasında "Leyla ve Mecnun" misali yaşanan mistik aşk hadisesi yazarın okuyucuya iletmek istediği düşüncelerin çok çok gerisinde kalır. Eserin sonradan Turancı kimlik kazanan kadın kahramanı Hazin'le idealist ve büyük Türkçü Aydemir arasındaki aşk yıllar öncesinden başlamıştır. Hazin henüz küçük bir çocukken Aydemir, ona tabiat dersleri veren özel ders hocasıdır. Bu dönemde ikisi de birbirlerine hislerini açıklamaya cesaret edemezler. Hazin, Aydemir'i çok sevmekte ve ona karşı müthiş bir hayranlık duymaktadır. Aydemir de Hazin'e karşı kuvvetli bir aşk duygusuyla bağlıdır. Ona göre kadın sevgisi, kendi hayatına, faaliyetlerine, maksadına bir yardımcı arkadaş bulmaya sebep oluyorsa anlamlıdır. Aydemir beşeri bir aşk yaşamayı Türklük mefkûresine ihanet sayar. Uzun süre Hazin'in hayali ile insanlığa yapacağı hizmet arasında gidip gelir. İstanbul'da kalıp Hazin'le birlikte yaşamak ile dünyanın dört bir yanına gidip Türklüğe sahip çıkacak gençleri yetiştirmek arasında bir tercih yapmayı kendisi için zorunlu hisseder. Emeline hıyanet etmemek, günahkâr olmamak, Türkistan'daki kardeşlerine kendini feda etmek için sürekli Hazin'den kaçır. Bu arada Neyyir adındaki bir binbaşı Hazin'e talip olur.

Yeni Turan ile *Aydemir*'de aşk vakası birbirine çok benzer. Her iki eserde de "Mefkûre ve maksat" bireysel aşktan her zaman üstün tutulur. *Yeni Turan*'da (Kaya) olduğu gibi *Aydemir*'de de Hazin sevmediği ve istemediği bir adamla yine bir mecburiyetten dolayı evlenmek zorunda kalır. Bütün şahsî duygularını insanlığın saadetine adanmış olan Aydemir ise Türkistan'da okullar açmakta ve Türklüğün geleceği için talebe yetiştirmektedir. Hazin, Neyyir'le evlidir ancak çok mutsuzdur. Neyyir, Hazin'in duygularından şüphe etmekte ve onun bir başkasını sevdiğini düşünmektedir. Aydemir, Türkistan'dan döndüğünde iki eski âşık ilk defa gözyaşları içinde duygularını birbirlerine açarlar. Ancak bu itiraflar romanın olay örgüsünde büyük bir tezat meydana getirir. Çünkü vatan, millet ve insanlık adına hizmet eden bu idealist kahramanlar; gençlik yıllarında daha serbest bir ortamda duygularını birbirine söylememiş, aradan yıllar geçtikten sonra üstelikte bir başkasının resmî nikâhı mevcutken birbirlerine âşık olduklarını itiraf etmişlerdir. Demir mefkûresi ve aşkı arasında yaşadığı çatışmadan kurtulmak için tekrar Türkistan'a döner. Neyyir'in ölümünden sonra Hazin de Aydemir'e kavuşmak maksadıyla Türkistan'a gitmek isteyecektir. Hazin'in Türklük davasına bağlılığı Aydemir'e hissettiği aşkla doğru orantılıdır. Yazarın İsa peygambere benzettiği Aydemir Türkistan'da bir kurtarıcı gibi karşılanmış, kurduğu cemiyetlerle Buhara'da Kaşgar'da Semerkant'ta Türk kardeşlerinin yardımına koşmuş, medreselerde kendi gibi *Turancı* gençler yetiştirmiştir. Nihayetinde bu büyük kahraman bir gün yorgun düşer, hastalanır ve talebeleriyle birlikte Ruslar tarafından idam edilir. Hazin sevgilisinin mezarını görmek amacıyla Türkistan'a gider. Aydemir'e olan aşkını millî aşk içinde yaşatacağına ve Türkçülük mefkûresini kutsal bir vazife sayacağına yemin eder. Zira o, hayatın ve ölümün daha ötesinde Demir'e kavuşmuştur.

Ahmet Hikmet'in *Gönül Hanım* adlı eseri, Orhun Abidelerini ve abidelerin bulunduğu bölgeyi tanıtmak üzere yazılan öğretici bir metin gibidir. Romanın aslı kahramanı Gönül Hanım ile Mehmet Tolun arasındaki küçük aşk hikâyesi Göktürk Yazıtlarına düzenlenen sefer boyunca devam eder. Onları ortak amaçları bir araya getirmiştir. Bu amaç ise Türklerin kültür varlıklarını araştırıp bulmak, incelemek ve bütün dünyaya tanıtmaktır. Gönül Hanım ile Tolun arasındaki ilişkiler hep bir mantık çerçevesinde gelişir. *Kızılme* ve *Aydemir*'de olduğu gibi ütöpik bir aşk hikâyesine bu eserde rastlanılmaz. *Gönül Hanım*'ın erkek-kadın ilişkilerinde; saygı, sevgi, muhabbet gibi kavramların yanı sıra özellikle kültür birliğine dikkat çekilmektedir. Sefer heyetinin üyesi ve bir Macar genci olan Kont, Gönül Hanım'a güzel hediyeler vererek onu etkilemek ister. Gönül Hanım, Macar Kont'un evlilik teklifini kabul etmez. Ona göre evlilikte kültür birliği son derece önemlidir. Macar Kont Belé ise Türk-Müslüman kültüründen uzaklaşmıştır. Gönül Hanım, aynı kandan olmalarına rağmen Türkleri düşman sayan bir milletin efradından biriyle evlenmeyi sahte bir saadet olarak görür. O, ulvi mefkûrelerine göre hayatına bir yol çizmiştir. Kont'un dini taassubunu, millî duygu ve düşünceleri aldırmaçlığını büyük bir problem olarak görür. Gönül Hanım, doğru ve sağlam olanı tercih eder. Onun kalbi Mehmet Tolun'dan yanadır.

Türkçü/Turancı kadınlar insanî ilişkilerde mütevazıdırlar. Vazifesi ile aşkı arasında birtakım gelgitler yaşayan Mehmet Tolun, çevre, maddiyat ve tahsil bakımından Gönül Hanım'ı hak etmediğini düşünür. Gönül Hanım, Tolun'un gözünde "semavi bir mahlûk"tur ve Tolun'u âdeta büyülemiştir. Milyarder bir fabrikatörün kızı olmasına rağmen Gönül Hanım bu tür hasletleri bir üstünlük saymaz. Böyle düşünmesinden dolayı Mehmet Tolun'a sırtını dönerek kızdığını belli eder. Çünkü onları Orta Asya çöllerine düşüren maddiyat değil millet ve mefkûre aşkıdır. Gönül Hanım ile Mehmet Tolun'un nişan tarihi olan 10 Temmuz 1917 aynı zamanda Kül Tigin kitabelerinin tamamıyla okunup ortaya çıktığı tarihtir. Böylece bireysel mutluluklar müşterek maksatlarla birleştirilmiştir.

Gönül Hanım'da, Tatar şair Gazi Giray'ın bir gazeli üzerinden kadının erkek karşısındaki konumu irdelenir. Gönül Hanım'a göre gazelde ifade edildiği gibi kirpik yerine oku, siyah gözlü bir kadın yerine atı

sevmek bir erkek için övünecek durum değildir. Kadınlara sevgi ve saygı beslemek askerliğin şerefini bozmaz. İnsanlık "sevilmek, okşanmak, gülmek" ister. Mehmet Tolun ise Gazi Giray'ın yaşadığı hicri onuncu asırda kadının irfan seviyesinin düşük olduğunu; bu devirde bir çocuk makinesi sayılan kadının gençliğin eğlencesi, ihtiyaçların hizmetçisi hâline geldiğini, ancak yeni dönemde kadın ve erkeğin arasında "ruh ve bilgi" bakımından hiç fark kalmadığını belirtir.

c) İlim, Kültür, Sanat, Edebiyat ve Dil Etkinlikleri

Ziya Gökalp milli kültürü "halkın geleneklerinden, yapageldiği şeylerden, örflerinden, sözlü ve yazılı edebiyatından, dilinden, musikisinden, dininden ahlâkımdan, estetik ve ekonomik mahsullerinden" ibaret olduğunu belirtir. (Gökalp, 2004: 104) Milli musikimizin halk musikisiyle, Batı musikisinin kaynaşmasından doğacağını (Gökalp, 2004: 147) ifade ederek modernleşmede Batı sanatına kapı aralar. *Kızılma* adlı eserinde Turgut'un Türklük Beldesi'ne resim hocası olarak atanması Ay Hanım'ın ilim sitesinde güzel sanatlara öncelik verdiğini gösterir. İncelenen diğer eserlerde de idealize edilen kahramanların yerli musikiyile Batı musikisi arasında bir senteze varmak istedikleri açıkça görülmektedir. *Yeni Turan*'da tarihî değerleriyle barışık olan Turan kadınları Doğu musikisine hayrandırlar. Yeni Turan musikisinde muhakkak Mevlevî bir sima vardır. Turan salonlarında Mevlevîler ney çalar. Musiki ve mimaride memba Selçukîlere kadar uzanır. Yeni Turancılar, Doğu musikisiyle âdeta ruhlarını beslerken Batı musikisini de ihmal etmezler. Yeni Turan kadınlarının prototipi olan Kaya, piyanoyu çok güzel çalmaktadır, Turan şarkılarını söylemek onun ruhunu dinlendirir. Turan gençleri içtimai bir ruh yapısı ve hilesiz bir sadelikle halkın ruhunu kazanmayı bilirler. Halkla içi içe olan bu gençler ecdadın ruhunu yansıtacak sanatı ihya etmek için çaba gösterirler. Türk sanatına göre işlenen Yeni Turan mimarisi de musikisi gibi çıplak bir sadelik gösterir. Eşyalar eski Şark usulüne göre döşenmiştir.

Musikî, Türkçü/Turancı kadınların sosyal hayatında vazgeçilmez bir unsurdur. *Son Mektuplar*'da Fikriye kemanıyla Türk şarkıları söyler. *Aydemir*'de Hazin sanatkar ruhlu bir kadındır. Aydemir, Hazin'in "sanat ve aşk" ile Türklüğü dirilteceğinden emindir. Zira Odin'in, Buda'nın ulûhiyetini ve Cengiz'in medeniyetini ancak böyle sanatkarlar en uzak köşelere kadar götürebilecektir. Hazin de Kaya gibi piyano kullanmada maharetlidir. Üstelik o, keman çalmasını da bilir. *Gönül Hanım*'da romana ismi verilen Gönül Hanım, altı yıl kadar piyano, keman ve resim dersleri görmüştür.

Türkçü/Turancı tezlerle yazılan eserlerde, Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının 1911 yılında ortaya koyduğu dil görüşüne paralel olarak sade bir dil kullanılmaya özen gösterilmiştir. Bu hassasiyet onların idealize ettiği kahramanların düşüncelerine de yansır. Yeni Turan kadınları sanatta olduğu gibi dilde de Doğu ve Batı arasında bir denge kurmaya gayret ederler. Evvela kendi edebiyat ve dillerine önem verir, memleketin her tarafında Türk dilini diri tutmayı ve yaygınlaştırmayı millî bir politika sayarlar. Yeni Turan mekteplerinde eğitim dili tamamıyla Türkçedir. Yeni Turan kadınları, Batı'daki gelişmelere kayıtsız değildir. Onlar batılı tarzda bir eğitim almıştır ve en az bir yabancı dil bilirler. Kaya, Fransızca'yı gazete okuyacak kadar iyi bilir, Almancayı kendi kendine öğrenmiştir. Onun odasının iki duvarında Fransızca, Türkçe kitaplar dizilidir. Gönül Hanım; Rusça, Fransızca ve Almancayı iyi seviyede bilmektedir. Birer medeniyet havarisi olan Turan kadınları kültürlü ve bilgilidirler. Kitap okumayı severler. Hazin, Demir'in tavsiye ettiği kitapları, özellikle de *Buda'yı* okur. Gönül Hanım, Çin, Türkistan, Ural-Altay milletlerine ve tarihlerine dair ne kadar eser yazılmışsa hepsini incelemiştir. Araştırmalarını hatıra defteri tutarak kayıt altına alır. Bilimsel araştırmalarla "İlim ve fen yolunda gelecek nesilde merak ve ilgi uyandırmak" (*Gönül Hanım*, s.107) onun temel amacıdır. Gönül Hanım, İstanbul'a gelip Tolun ile evlendikten iki ay sonra Tatar ve Türk kızları için kuracağı okulun binasını inşa etmeye koyulur. Bu okullar milli mücadelesinde alacağı mesafe için bir araç olacaktır.

d) Dinî Bakış

Türkler, İslâm dinini kabul ettikten sonra daha yüksek bir medeniyet kurmuşlar ve bu dinî terbiye altında hakiki bir millet olarak vücut bulmuşlardır. Hayat görüşümüz, ahlâk telakkimiz, mimarimiz, resmimiz, musikimiz ve edebiyatımız asırlarca İslâmiyet ile yoğrulmuştur. Büyük bir devlet kuran Oğuz'un çocukları İslâm'a girdikten sonra kendi adlarını değil, tanrının adını yüceltmıştır. Anadolu Türklüğü kahramanlıklarla din duygusunun bir terkibi hâline gelmiş, büyük Türk düşünürlerinin çoğunluğu düşünce sistemlerinde dini ön planda tutmuştur. (Kaplan, 1976: 67-70)

Ömer Seyfettin, milleti "bir lisanla konuşan ve dinleri bir olan bütün Müslümanlar" olarak tarif eder.(Ömer Seyfettin, 1977: 25) Ona göre Türklüğü sevmek, Müslümanlığı da sevmek demektir. Müslümanlar ancak Türklerin ve Türklüğün uyanmasıyla esirlikten kurtulacak, Turan hudutları ancak din ve dil birliği sağlamakla emniyette olacaktır. (Ömer Seyfettin, 1977: 33) Yusuf Akçura'ya göre de Türklerin büyük bir kısmının Müslüman olması Türk milletinin teşekkülünde önemli bir adım teşkil etmiştir.(Akçura, 1976: 31) Ziya Gökalp, "Muasır bir İslâm Türklüğü meydana getirmeliyiz."(Gökalp, 1977: 14) diyerek Türk kültür yapısının temel dinamiklerini açıklar. *Kızılma* adlı manzum hikâyesinde Turancı kadın kahramanı Ay Hanım, Sadettin Molla'dan İslâmî bilgiler öğrenir. Sadettin Molla, bu hikâyede Ay Hanım'ın akıl

hocasıdır ve Ziya Gökalp'ın dinî, sosyal ve siyasî görüşlerinin sözcüsü konumundadır. Dinamik hayallerle dolu ama Şamanları hatırlatan anlaşılması güç bir vecid haliyle Sadettin Molla eski Türk kültüründe benzeri pek görülmeyen bir tipidir. O, kendini sadece Allah'a adayan eski tip bir veli değil, toplumun kaderi ile yakından ilgilenen fikir adamı ve sosyal mistiktir. (Kaplan, 2002: 554) Ay Hanım'ın idealize edilen fikir dünyası, Sadettin Molla'nın akıl ve kalp arasında kurmaya çalıştığı denge sayesinde şekillenmiştir.

Yeni Turan'da Türkçü kimliği oluşturan unsurları, Türkçülük düşüncesi, Batı'dan gelen değer yargıları ve modernist bir Müslümanlık anlayışı şeklinde özetlemek mümkündür. Bunlardan başka milliyetçi feminizmin, Hristiyanî öğelerin ve Anglo-Sakson etkisinin izlerine de rastlanılır.(Gözütok, 2010: 414) Romanda Osmanlı Devleti'nin son dönem İslâmî yaklaşımı eleştirilir ve mutaassıp çevrelerin dinî eğitimi yozlaştırdığı vurgulanır. Yeni Turan'ın dinî öğretileri arasında, İslâm'ın ilerlemeye mani olmadığını bütün âleme ispatlamak, çocukları taassuptan kurtarmak, modernleşme ile din arasında köprü kurmak gibi gayeler yer alır. Yine bu eserde iddia edildiğine göre devletin resmî mekteplerinden dinle alakası olmayan gençler çıkarken Yeni Turan'da medenî olmayı İslâm'a aykırı görmeyen, medenî eğlenceler arasında bile ibadetini aksatmayan hakiki dindarlar yetişmektedir. Yazarın dinî bakımdan ortaya koyduğu bu hedefler gayet ciddi görünmektedir. Ancak bu hedeflere giden yolda yine gayri millî unsurlar dikkat çeker. Kaya'nın liderliğini yaptığı Yeni Turan kadınları her mahallede hayır işleri için Avrupa'daki Pazar mekteplerine benzeyen ve dinî, ahlakî eğitim veren Cuma okulları açarlar. (Enginün, 1995: 168) Tanzimat'tan itibaren bizdeki eğitim çıkmazının temel sebeplerinden biri de aslında budur. Dünyadaki gelişmelere ayak uyduramayan ve her geçen gün kan kaybeden medreselerin Osmanlı'nın gerileme sürecine etkisi büyüktür ancak medreselerin yerine açılan ve eğitim ruhunu Avrupa'dan ithal eden Batı tarzı okullar maalesef medreselerin açtığı boşluğu doldurmakta yetersiz kalmıştır. Eğer din adına yozlaşma ve batıl inançlar önlenemezse bu millî kimliğini Hristiyanî öğelerden değil bilakis kendi tarihinden alan ve dünyadaki yeniliklere açık olan bir eğitim sistemiyle mümkün olabilir.

Aydemir'de Müfide Ferit'in tarihî bakış açısı ile dinî argümanları arasında paralel bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Onun tarih çizgisinde birçok Türk devleti yerini alırken altı asırlık Osmanlıdan hiç bahsedilmez. Aynı şekilde dinî inançlar söz konusu olduğunda da Türklerin Budizm gibi eski inançlarından ve Hristiyanlık öğretilerinden övgüyle benzetmeler yapılırken İslâmiyet'in pek yeri yoktur. Romanda İslâmî kimliğiyle anılan tek kişi, Rus idaresine yaranmaya çalışan, çıkarıcı ve ikiyüzlü bir cami hocası olan Ahunt Ömer'dir.

Aydemir'deki dinî imajlarda Türklerin Müslümanlık öncesi inançları, özellikle de "Budizm" belirleyici unsurdur. Çin Türkistanına giren Budizm oraya aynı zamanda Yunan medeniyetinin tesirlerini de beraber götürmüştür. Hint'in kuzey batısında İskender ve halefleri zamanında Budizm, Yunan sanat ve medeniyetini tesiri altında kalmıştır. Kaşgar ve Turfan'da tesadüf edilen küçük heykellerde açık olarak Yunan izleri görülür. Türklerin İslâmiyet'ten evvel en fazla temasta buldukları din Hristiyanlıktır. Bilhassa Oğuzların büyük bir kısmı arasında Aramîlik ve Nasturîlik mezhepleri çok eski zamanlardan beri yayılmıştır (Ülken, 2007: 73-75). *Aydemir*'de rastlanılan Budizm ve Hristiyan tesirleri eski Türk geleneğinin biz iz düşümü gibidir.

Müfide Ferit'in Türkçülük bakımından İslâm öncesi dinî öğretileri ön plana çıkarmasında II. Meşrutiyet Dönemi'nde ortaya çıkan tarihî yargının tesiri büyüktür. Meşrutiyetçiler kendi meşrutiyetlerini tesis edebilmek için önceki dönemi felâket olarak göstermiş, kendilerine inanmayanları istibdat yanlısı ve "mürteci" diye suçlamışlardır. (Güngör, 1990: 17) Kimi kesim ise Osmanlı Dönemi'nde Türklere önem verilmediğini ve Türklerin sefalet içinde yaşadığını iddia eder. Buna benzer sebeplerden dolayı geçmişi eski Türk tarihine kadar uzatan ama bunu yaparken de aradaki İslâmî dönemi çıkarıp atanlar vardır. (Güngör, 1980: 50-51) Böyle bir tarih tezi, Batı'nın Osmanlıyı yok sayarak Asya'yı paylaşma ve dünya egemen olma tezine uygun siyaset anlayışının talihsiz bir ürünüdür. Batı'nın kurduğu yeni dünyada Osmanlıya yer yoktur ve İslâmiyet dönemi Türkler için bir "sapma" çağı olarak empoze edilmek istenmiştir. (Karakas, 2000: 104-105) Türklerin İslâmiyet'e geçişi her ne kadar büyük bir dönüm noktası olsa da tarih şuuru bakımından elbette eski Türk kültürü millî varlığımızın temel taşıdır. Hiç Şüphesiz yok ki Osmanlı'nın da birçok eksiği ve hatası olmuştur ve bu hatalar onu parçalanmaya götürmüştür. Ancak Bahattin Ögel'in de ifade ettiği gibi Osmanlılar Türk tarihinin ve dünya Türklüğünün en güçlü kesimidir ve Osmanlı'nın kurduğu devlet bütün Türk tarihinin altın tacıdır. Türklükten gelen özleri, eski Türk geleneğinden gelen enerji potansiyeli Osmanlıyı başarıya itmiştir.(Ögel,1988: 21) *Aydemir*'de bu konuda bir kafa karışıklığının yaşandığı anlaşılmaktadır. Türkçülük hareketinin idealist kahramanı Aydemir; Atilla ve Cengiz gibi kuvvet ve şecaat medeniyetlerinin dahileri ile Odin ve Buda gibi "insanüstü insanları yetiştirmiş" medeniyetlerden ilhamını alır. Zira Aydemir, Buda gibi fedakârdır ve insanlara kendi kendini kurtarmayı öğretmek için vazifelendirilmiştir. O, Türkistan'ın sefalet muhitlerinde şifa ve ümit dağıtır. Yazar daha da ileri gider ve Aydemir'i bir peygambere benzetmek için madde başlarında "Kitabı-ı Mukaddes"ten cümleler kullanır. Hz İsa'ya ve Buda'ya benzetilen bu fedâkar kahraman, resuller gibi karanlık devirlerde gelip saadet devri

hazırlayan bir sanatkâr olarak tanıtılır. Ancak romanın başından beri çok zeki, cesur ve yarı peygamber bir kimliğe sahip olan Aydemir, bir hainin ailesini kurtaracağı derken her hareketine iştirak eden on dört öğrencisinin idam edileceğini hesap edemeden başkasının suçunu kendi üstüne alır. Neticede on iki öğrencisiyle birlikte idam edilir. Ölüm onun için âdeta bir Nirvana'ya ulaşma, dünyada iken yok olma demektir.

Aydemir'in Türkçü/Turancı kadın kahramanı Hazin, Aydemir'in tavsiye ettiği kitapları okur. Buda'yı okuduğu zamanlar Aydemir'i görüyor gibi olur.⁸ Hazin, Aydemir'e karşı hissettiği aşkı herkese duyurmak ve onu İstanbul'da herkese tanıtmak, sevdirmek ister. Yalnızca Aydemir'e olan aşkını anlattığı bir eser kaleme alır, bu durumda kendini İsa'nın hayatını yazan Aziz Yuhanna'ya benzetir. Bu tasvirlerden de anlaşılmaktadır ki romanda kahramanların hayat hikâyesine gerçeklerin ötesinde kutsal bir hava katılmıştır. Ancak hem İslâm'ın hem de Türkçülüğün maneviyat ve akıl boyutundan uzak olan bu kahramanlar tek boyutlu, statik ve gerçeğe ters düşen meczup tavırlarıyla fantezinin dışına pek çıkamazlar.

Ahmet Hikmet'in *Gönül Hanım* adlı eserinde *Aydemir*'deki dinî imajlar tamamen tersine döner. Budizm'le ilgili pasajlarda olumsuz eleştiriler sıralanırken İslâm'ın saf ve değişmezliğine vurgu yapılır. Zira felsefî bir din olan Budizm, Atıllaların ve Cengizlerin torunlarını miskinleştirmiş, en canlı Moğolları ve Tatarları bile birkaç yüzyıl içinde tembel ve alçak bir hayvan haline dönüştürmüştür. Türk kavimlerinin kültür zenginliğini iyi bilen Gönül Hanım'a göre talihsiz Moğol ve Tatarları dinî yönden ıslah etmek gerekir. Milletlerin yükselişi için dinlerin saflığı bozulmamalıdır. Doğu ve Batı'da dinler bir şekilde değiştirilmiş veya yozlaştırılmıştır. İslâm dini; iyiyi ve kötüyü, hayrı ve şerri ayıran sağlam esaslara dayandığı için akla yatmayan teşebbüslere direnmiş ve olduğu gibi kalmıştır. Ancak dini kendi çıkarlarına alet edenler her yerde ve her devirde mevcuttur. Ferdî, hukukî ve siyasî meseleler, "İslâmiyet esasları çerçevesinde" çözümlenmelidir.

e) Batılılaşma ve Millî Kültür

Tanzimat'ın ilk yıllarından itibaren Batı medeniyeti ile Doğu medeniyeti arasında senteze ulaşma fikri, Türk edebiyatçıları arasında ittifak edilen bir mesele olarak süregelmiş, Cumhuriyet yıllarında da bu görüş devam etmiştir. Millî Edebiyat Dönemi Türk milliyetçiliği batıcıdır. Ancak bu hiçbir zaman Batı'yı körü körüne taklit etme anlamına gelmez. Ziya Gökalp, sosyal gelişme çağlarında Türklerin Uzak Doğu, Doğu ve Batı olmak üzere üç medeniyet zümresine girmek zorunda kaldıklarını belirtir. Ona göre Türkler, Batı medeniyetine tam bir ittifak suretiyle girmelidir. Zira Japonlar bizden önce Batı medeniyetini benimsemiş, milliyetlerini ve dinlerini bozmadan terakki edebilmişlerdir. Gökalp, Doğu medeniyeti adına Bizans'tan ve Araplardan alınan kültürel değerleri millî bulmaz (Gökalp, 2004: 55-66). *Kızıllema* adlı manzumesinde taklidî bir medeniyet anlayışını eleştirir. Ay Hanım'ın yol göstericisi Sadettin Molla yazarın düşüncelerini şöyle dile getirir: Türk medeniyeti "taklitsiz ve saf" olmalıdır. Çoğu yer fethedilse de Türk milleti manen kendini kaybederek gittiği yerlerdeki medeniyetlere uymuştur. Hindli, Çinli; Arap, Acem ve Frenk dinli olmuş, Ortada Türk hukuku ve Türk felsefesi kalmamıştır. Birçok şair gelmiş, kimisi Farsça kimisi Arapça yazmış, edipler ise Frenkçe yazmayı mucize saymıştır. Kiralanan zekâlar yüzünden İlim ve fende ilerlemeler durmuştur. Bu durumda Türk milleti tekrar ayağa kalkacaksa tek çaresi millî vicdana sarılmaktır.

Halide Edib, eserlerinde ideal tiplerini kendi köklerine bağlı olanlar arasından seçmiş, halk ile aydını birleştirmeye çalışmıştır (Enginün, 1995: 29) *Yeni Turan*'da da hemen hemen aynı gayret görülür. Romanda yabancılaşmaya, yozlaşmaya, çıkarıcılığa ve yobazlığa karşı bir tavır sergilenir. Ahlakî ve insanî değerlerin önemsendiği millî bilinçle hareket edilir. Kaya bir İstanbul kızı olmasına rağmen hiçbir zaman taklitçi tavırlara girmemiş, istikbalin küçük köstekli kızlarından olmamıştır. Ancak bütün bu yerli unsurlara rağmen romanda bazı noktalarda millî çizgiden sapmalar görülür. Yeni Turan, batılı değerleri temsil eden bir partidir ve Yeni Turancılık, ademimerkeziyetçi ve Amerikancı federatif bir yapıya adapte edilmiştir. Yazarın idealleştirdiği böyle bir yapının, Osmanlı'nın dağılma sürecini hızlandırmaktan başka bir işe yaramayacağı birkaç yıl sonra daha iyi anlaşılacaktır. Yine sosyal hayatta da yazarın Batı'yı özellikle Amerika'yı model alma biçimi tezat durumlar ortaya çıkarır. Yeni Turan kadınlarının giyim ve kuşamlarında İngiltere'deki Quakers'in kıyafetlerini örnek almaları şekli değişmeyi ısrarla reddettiği hâlde şekli değişime önem veren Halide Edib'i bir çelişki içinde bırakır. (Enginün, 1995: 166)

⁸ Osman Gündüz, Meşrutiyet romanları üzerine yaptığı incelemede *Aydemir* romanının konusunu "*Türkçülük/ Turancılık ideolojisinin tesisi, dış Türklerin istiklâl mücadelesi ve dışarıdaki Türklerin bilinçlendirilmesi*" şeklinde tespit eder, Müfide Ferit'in eserde Budizmi ağırlıklı olarak vurgulanmasıyla ilgili ise şöyle bir değerlendirmede bulunur: "*Romancının bu mukayesede Hristiyanlığın karşısına İslâmiyet yerine, ırkçı bir taasıyla, Türklerin ilk dinlerinden Budizmle çıkması oldukça anlamlıdır. Nitekim Aydemir, Türkistan Türklerini eğitirken tavsiye edip okuttuğu kitaplar arasında Buda'nın prensiplerini anlatan kitaplar çoğunluktadır.*" (Osman Gündüz 1997, *Meşrutiyet Romanında Yapı Ve Tema II*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, s. 548-549)

İzzet Ulvi'nin *Son Mektuplar* isimli romanının millî kahramanı Fikriye, tam bir Türk terbiyesiyle yetişmiştir. O, Batı taklitçiliğine şiddetle karşı çıkar. Türk nakışlarıyla işlenmiş perdeler, Türk manzaralarıyla işlenmiş, sanatlı dantelâlar yapar. Türk modasıyla Türk elinden çıkmış elbiseler giyer. Türkçe şiirler okur, millî nağmeler dinler. Fikriye, Batı tarzı bir feminizmi budalalık olarak görür. Ona göre ülkenin kurtuluşu, Frenkleri savunarak değil, millî kültüre sahip çıkarak sağlanabilir. Batı ilerliyor diye orada olan her şey alınmaz. Zira Batı'nın aile ve ahlâk anlayışı bizden farklıdır. Orada öyle kötü ahlaklılık vardır ki bu, Batı'yı bir gün kökten yıkacaktır. Ahmet Hikmet'in *Gönül Hanım* adlı eserinde de Batı taklitçiliği ciddiyetle eleştirilen bir konudur. Romanın idealize edilen Türkçü kadın kahramanı Gönül Hanım "*Başkasının artığını yiyen, elbisesini giyen saygıya lâyık değildir*"(*Gönül Hanım*, s.7) diyerek bu konudaki hassasiyetini dile getirmiş ve millî kimliğe vurgu yapmıştır.

Sonuç

Millî Edebiyat Dönemi'nde Türkçülük/Turancılık mefkûresi, şüphesiz bir diriliş ve yeniden ayağa kalkma hamlesinin reçetesi olarak algılanmıştır. Bu algının Türk romanına yansımaları farklı şekillerde gerçekleşir. Ziya Gökalp *Kızılma* adlı manzum hikâyesinde böyle bir hamleyi Ay Hanım'ın Lozan'da inşa ettiği Türklük Beldesi'yle başlatır. Turan illerinde İlim-fen ve sanat yoluyla kültür birliğinin sağlanması Ay Hanım'ın yegâne amacıdır. Halide Edib'in *Yeni Turan*'ı, Osmanlı'nın Meşrutiyet Dönemi topraklarıyla sınırlı kalır. Federatif bir devlet yapısının öngörüldüğü bu eserde Kaya; eğitim, sağlık ve ulaşım sorunlarının çözülmesinde aktif rol alarak ekonomik ve sosyal kalkınmayı beraber yürütmek ister. *Aydemir*'in *Turan*'ı Orta Asya bölgesinde mevcudiyetini gösterir. Rus tehdidine karşı Türkleri korumak ve bu bölgedeki Türklere millet olma şuuru kazandırmak, *Aydemir*'in ölümünden sonra sanatkar ruhlu Hazin'in yaşam gayesi olur. *Yeni Turan*'da Anadolu'nun asimilasyonu engellenmeye çalışılırken *Aydemir*'de Şimal Türkleri üzerinde oynanan oyunlar berteraf edilmek istenir. *Gönül Hanım*'da ise yine kültür birliği ön plana çıkar. Gönül Hanım Sefer Heyeti'nin vazifesi Türklerin tarihî miraslarını keşfedip bir kültür birliği oluşturmak ve Türk medeniyetinin yüceliğini bütün dünyaya göstermektir. Netice itibarıyla Türkçülük/Turancılık, bu romanların hepsinde Türklerin birliği, dirliği, gücü ve hâkimiyeti bakımından bir vecid kaynağıdır.

Milliyetçilik; kültür, dil, din ve tarih birliği şuuruyla millî bir çizgide birleşmek demektir. Milletler, tarihî devirlerden gelen birikim neticesinde zengin bir kültüre ve yüksek bir medeniyete sahip olurlar. Millî Dönem Türk romanında da yazarlar aynı düşünceyle bir Türk birliğini savunurlar. Ancak hedefe giden yollar başka başkadır, bazen bu yollarda kırılma ve sapmalar görülür. Osmanlı karşıtlığının zirveye çıktığı Meşrutiyet devrinde Ziya Gökalp hassas bir denge kurmaya çalışır. *Kızılma*'da Ay Hanım, Türkçüdür, İslâmî bir terbiyeyle yetişmiştir ve çalışmalarına hürriyet diyarı kabul ettiği Batı ülkelerinden başlar. Halide Edib'deki İngiliz ve Amerikan tesiri onun Yeni Turancılığına da şekil verir. Amerikan modelinde bir Turancılık, Protestan mezhebinden ilhamını alan bir İslâm restorasyonu kimi zaman yazarı tezat durumlara düşürür. Ancak onun demokratik, özgür ve çağdaş Türkiye özleminde, *Yeni Turan*'ın idealist kahramanı Kaya, bir prototip olarak okuyucunun zihninde derin izler bırakır. Müfide Ferit'in *Aydemir* adlı eserinde, Orta Asya steplerine uzanan Türklük mücadelesinin membaı eski Türk tarihidir. Buda'nın çevresinden ayrılmayan kahramanlar Türklere yüksek bir medeniyet kurma imkânı veren bin yıllık İslâm tarihinin çekim alanına hiç girmezler. Tarihî kırılmalara rağmen *Aydemir*'i Türkçü romanlar arasında farklı kılan; sevgi, aşk ve sanat ile bütün insanlığa hizmet etmek emeli taşıyan kahramanların ütöpik dünyasıdır. *Gönül Hanım*'da Ahmet Hikmet Müftüoğlu Türkçülük/Turancılık mefkûresinde yaşanan dağılmaları âdetâ toparlayıcı bir rol üstlenir. Dil, sanat ve kültür hazinelerimizin Türkler tarafından keşfedilmesi gerektiğini vurgulayarak eski Türk tarihi ile son dönem Türk tarihi arasında köprü vazifesi gören bu eseri kaleme alır. Orhun Abideleri yıllar öncesinde yabancı Türkologlar tarafından keşfedilmiş ve incelenmiş olsa da Ahmet Hikmet, Türklerin tarihî değerlerini yine Türklerin araştırması konusunda ısrarcı davranarak son derece ciddi bir adım atar.

Kızılma, *Yeni Turan*, *Son Mektuplar*, *Aydemir* ve *Gönül Hanım*'ı; Millî Edebiyat Dönemi'nde Türkçü/Turancı tezlerle yazılan diğer eserlerden ayıran en önemli nokta, yüceltilmiş kadın tiplerinin varlığıdır. Millî ve manevî değerleri için kendi beninden fedâkarlıkta bulunan bu kadınlar, yüksek seviyede bir terbiye ve formasyonla yetişmişlerdir. Onlar insanî ilişkileri ön plana çıkaran evrensel değerleri savunurlar. Toplumla sosyal bağları güçlendirmede, eğitim ve kültür sahasında erkeklerden daha ziyade görevler üstlenirler. Bizzat mektepler açarak ilim-fen ve sanatça yeni nesli medenî bir seviyeye çıkarmayı gaye edinirler. Yazarlar, Türkçü/Turancı kadınlara Anadolu'da, Asya'da ve dünyanın birçok yerinde Türk medeniyetinin ve kültürünün gelecek nesillere taşınması vazifesini yüklemiştir. Zira, büyük bir medeniyet olma yolunda; millî benliğine saygılı, taklitten uzak, köklerine bağlı, dindar bir nesil yetiştirmek ve millî birliği sağlamak için Türk kadınına büyük sorumluluklar düşmektedir. *Kızılma*'da, *Yeni Turan*'da, *Son Mektuplar*'da, *Aydemir*'de, ve *Gönül Hanım*'da bu sorumluluğu taşıyan Türk kadını; evvelâ güçlü bir iradeye sahiptir. Aynı zamanda onlar azimli, dürüst, onurlu, ağır başlı, eğitilmiş, yeniliklere açık, ahlâkça temiz, özverili ve yerine göre lider kişilik vasıflarıyla modern Türk kadınına temsil ederler. Yirminci yüzyılın başlarında ideal Türk kadınının yeni kimliğini oluşturan bu temsiller, yazarların geleceğe dönük beklenti ve

umutlarının romana yansımından başka bir şey değildir. Onlar idealize ettikleri kahramanları böyle üstün vasıflarla donatarak ülkenin kalkınmasında etkili olacak Türk kadınlarına örnek bir “rol model” sunarlar.

KAYNAKÇA

- ADIVAR, Halide Edib (1329). *Yeni Turan*, İstanbul: Tanin Matbaası.
- ADIVAR, Halide Edib (2003). *Mor Salkımlı Ev*, İstanbul: Özgür Yayınları.
- AKÇURA, Yusuf (1976). *Üç Tarz-ı Siyaset*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- AKÇAM, Taner (2009). “Türk Ulusal Kimliği Üzerine Bazı Tezler”, *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce, Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BEYATLI, Yahya Kemal (1984). “Yeni Turan”, *Edebiyata Dair*, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları.
- ÇETİŞLİ, İsmail ve diğerleri (2007). *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DEMİRCİOĞLU, Cemal (1998). *Müfide Ferit Tek ve Romanlarında Milliyetçilik*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ENGİNÜN, İnci (1995). *Halide Edib Adıvar’ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- GÖÇEK, Fatma Müge (2009). *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce 4 Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- GÖKALP, Ziya (2004). *Türkçülüğün Esasları*, Haz. Mehmet Kaplan, İstanbul: Doğan Ofset.
- GÖKALP, Ziya (1335). *Kızıl Elma*, İstanbul: Hayriye Matbaası.
- GÖKALP, Ziya (1977). *Türkleşmek İslâmlaşmak Muasırlaşmak*, İstanbul: Kadro Yayınları.
- GÖKALP, Ziya (1976). *Yeni Hayat Doğru Yol*, Haz. Müjgan Cunbur, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÜNDÜZ, Osman (1997). *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema II*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.
- GÜNGÖR, Erol (1987). *Dünden Bugünden Tarih- Kültür-Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- GÜNGÖR, Erol (1987). *Kültür Değişmeleri ve Milliyetçilik*, Ankara: Töre Devlet Yayınevi.
- HACİEMİNOĞLU, Necmettin (1976). *Milliyetçilik Ülkücülük Aydınlar*, Ankara: Töre-Devlet Yayınevi.
- İZZET, Ulvi (1332). *Son Mektuplar*, Bursa: Muin-i Hilâl Matbaası.
- KAPLAN Mehmet (1978). *Nesillerin Ruhu*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KAPLAN Mehmet (2002). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KARAKAŞ, Mehmet (2000). *Türk Ulusçuluğunun İnşası*, Vadi Yayınları, Ankara.
- KURNAZ, Şefika (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- METİN Celal (2008). “II. Meşrutiyette Türkçü Ütopya: Yeni Hayat”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S.3.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet (1987). *Gönül Hanım*, Haz. Fethi Tevetoğlu, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ONAN, Necmettin Halil (1977). *Kolejli Nereye*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- ÖGEL, Bahaeddin (1988). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları.
- ÖZDEMİR Fatih (2008). “Kızılmayı Arayan Üç Yazar, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ragıp Şevki Yeşim”, *Turkish Studies*, 3/5.
- SEYFETTİN, Ömer (1977). *Türklük Ülküsü*, İstanbul: Türk Kültür Yayınları.
- SEYFETTİN, Ömer (1958). *Yarınki Turan Devleti*, İstanbul: Beyazıt Matbaası.
- SEYFETTİN Ömer (1999). “Kızıl Elma Neresi”- *Bütün Eserleri Hikâyeler -2*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- SEVER Mustafa (2007). “Ziya Gökalp’in Masallarında Tipler”, *Milli Folklor Dergisi*, Yıl 19, Sayı 74.
- TEK, Müfide Ferit (1334). *Aydemir*, İstanbul: Hukuk Matbaası.
- TEK, Müfide Ferit (1924). *Pervaneler*, İstanbul: Matbaa-i Amire.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (2007). *Türk Tefekkürü Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- YILDIZ Osman (2014). “Farklı Bir “Turan” Yorumu: Gönül Hanım”, *Türklük Bilimi Araştırmaları XXXV*, Bahar Sayısı.
- YILMAZ, Alkan (2016). *Türk Romanında Yükseköğrenim Gençliği (1872-1950)*, Bursa: Emin Yayınları.